

INTERNATIONELLA
HANDELSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Obligatorisk byrårotation

- påverkan på revisorns oberoende och den finansiella stabiliteten

Magisteruppsats inom Företagsekonomi

Författare: Sandra Lilja
Annica Sandström

Handledare: Gunnar Rimmel

Jönköping Maj 2011

***”independence is the cornerstone of the accounting profession
and one of its most precious assets”- Robert Mednick***

(1997, citerad i Geiger & Raghunandan, 2002)

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till följande personer vars medverkan varit värdefull för oss.

Gunnar Rimmel tackas för handledning och konstruktiva synpunkter. Biträdande handledare Fredrika Askenmalm tackas för gott engagemang.

*Ett stort tack riktas även till Peter Malmqvist, Henrik Lundin, Magnus Löfgren, Dan Brännström, Adam Diamant och Bo Åsell för deltagande i intervjuer.
Utan dem hade studien inte varit möjlig.*

Sandra Lilja

Annica Sandström

Jönköping, maj 2011

Magisteruppsats inom Företagsekonomi

Titel:	Obligatorisk byrårotation – påverkan på revisorns oberoende och den finansiella stabiliteten
Författare:	Sandra Lilja och Annica Sandström
Handledare:	Gunnar Rimmel
Datum:	2011-05-26
Ämnesord	revisor, oberoende, revisorns oberoende, revisorsrotation, revisionsbyrå, obligatorisk byrårotation, finansiell stabilitet

Sammanfattning

- Bakgrund** Till följd av det senaste decenniets företagsskandaler och kriser har diskussionen kring revisorns oberoende eskalerat. I och med finanskrisen 2008/09 har det påvisats att ett antal bolag ej erhållit oberoende granskning varför revisorns agerande har ifrågasatts. Eftersom det är av stor vikt att revisorn agerar objektivt och självständigt med avseende på tillförlitligheten till reviderad information diskuteras *obligatorisk byrårotation* som ett verktyg för att säkerställa revisorns oberoende.
- Syfte** Syftet med studien är att undersöka hur obligatorisk byrårotation påverkar revisorns oberoende och vilka konsekvenser ett eventuellt införande av en dylik regel skulle innebära. Vidare behandlas byrårotations inverkan på den finansiella stabiliteten.
- Metod** Studien baseras på kvalitativ metod för att möjliggöra en djupgående förståelse för utvalda parter åsikter och synpunkter på en eventuell lagförändring. Intervjuer har genomförts med personer med stor inblick i revisionsbranschen.
- Slutsats** Studien visar att obligatorisk byrårotation skulle ha positiv inverkan på revisorns oberoende. Det följer av att byrårotation tros förhindra revisionsteamet att bli alltför bekant med revisionsklienten samt att revisorn anses mer oberoende då möjligheten till långvariga byråuppdrag är begränsad. Ett införande av byrårotation skulle medföra förbättrad revisionskvalitet trots påvisad kvalitetsnedgång i början på varje nytt revisionsuppdrag samt ökad revisionskostnad. Revisorns oberoende har betydelse för den finansiella stabiliteten men obligatorisk byrårotation skulle endast marginellt mildra eventuella framtida finansiella kriser.

Master Thesis within Business Administration

Title:	Mandatory Audit Firm Rotation – Effects on Auditor Independence and Financial Stability
Authors:	Sandra Lilja and Annica Sandström
Tutor:	Gunnar Rimmel
Date:	2011-05-26
Key Words	auditor, auditor independence, auditor rotation, audit firm, mandatory audit firm rotation, financial stability

Abstract

Background The discussion concerning auditor independence has intensified due to the recent audit failures and the financial crisis in 2008/09. During this crisis auditor independence was questioned since it was found that many companies received unqualified audit reports even though they experienced financial difficulties. Since auditor objectivity and autonomy is crucial in order for audits to be credible, *mandatory audit firm rotation* is proposed to facilitate greater auditor independence.

Purpose The purpose of this study is to examine the effects of mandatory audit firm rotation on auditor independence and what benefits and drawbacks the imposing of audit firm rotation would bring. In addition, the impact of audit firm rotation on financial stability will be accounted for.

Method Qualitative method is used to facilitate a deep and thorough understanding of the views of selected persons on the imposing of mandatory audit firm rotation. The study is based on interviews with knowledgeable persons within the audit sector.

Conclusion The main finding is that mandatory audit firm rotation's effects on auditor independence are positive. This derives from firm rotation being likely to prevent the audit team from becoming too aligned with the audit client. Also when auditor tenure is limited auditors are believed to be more independent. Firm rotation would bring enhanced audit quality, notwithstanding the first year decline in audit quality, and increased audit cost. Auditor independence is important to the financial stability but the imposing of mandatory audit firm rotation would not be of use in preventing future financial crises.

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen
AICPA	American Institute of Certified Public Accountants
EtikR 1	Fars yrkesetiska regler
EU	Europeiska Unionen
Far	Föreningen för auktoriserade revisorer
GAO	General Accounting Office (nuvarande Government Accountability Office)
IFAC	International Federation of Accountants
POB	Public Oversight Board
Prop.	Proposition
RevL	Revisorslagen
RL	Revisionslagen
SOU	Statens offentliga utredning

Innehåll

I	INLEDNING.....	1
1.1	BAKGRUND	1
1.2	PROBLEMDISKUSSION.....	3
1.3	PROBLEMFÖRMULERING.....	4
1.4	SYFTE.....	4
1.5	DISPOSITION	5
2	METOD	6
2.1	VAL AV REFERENSRAM	6
2.2	VAL AV METOD	6
2.3	DATAINSAMLING	7
2.3.1	<i>Intervjumetodik</i>	7
2.3.2	<i>Val av respondenter</i>	9
2.4	DATAANALYS.....	10
2.5	METODKRITIK	10
2.5.1	<i>Validitet</i>	11
2.5.2	<i>Reliabilitet</i>	11
2.6	KÄLLKRITIK.....	12
3	TEORETISK REFERENSRAM	13
3.1	REVISION OCH REVISORNS ROLL	13
3.2	OBEROENDEFRÅGAN	13
3.2.1	<i>Jävsreglerna</i>	14
3.2.2	<i>Analysmodellen</i>	15
3.3	REGLER OCH REKOMMENDATIONER.....	17
3.3.1	<i>Direktivet om lagstadgad revision</i>	17
3.3.2	<i>God revisorssed och god revisionsed</i>	18
3.4	REVISORSROTATION	19
3.5	OBLIGATORISK BYRÅROTATION	19
3.5.1	<i>Argument för byrårotation</i>	20
3.5.2	<i>Argument mot byrårotation</i>	22
4	EMPIRI.....	26
4.1	PETER MALMQVIST, EQR.....	26
4.2	HENRIK LUNDIN, EKOBROTTSMYNDIGHETEN	28
4.3	MAGNUS LÖFGREN, FINANSINSPEKTIONEN	29
4.4	DAN BRÄNNSTRÖM, FAR	31
4.5	ADAM DIAMANT, REVISORSNÄMNDEN	32
4.6	BO ÅSELL, PWC.....	33
5	ANALYS.....	35
5.1	REVISORNS OBEROENDE.....	35
5.2	OBLIGATORISK BYRÅROTATION	36
5.3	BYRÅROTATIONS PÅVERKAN PÅ DEN FINANSIELLA STABILITETEN	39
6	AVSLUTANDE DISKUSSION	41
6.1	SLUTSATS	41
6.2	FORTSÄTTA STUDIER.....	42
	REFERENSLISTA.....	43
	BILAGA I - INTERVJUGUIDE	47

I Inledning

Kapitlet utgör en introduktion till förevarande studie. Kapitlet inleds med bakgrund till studien vilken avgränsas genom problemdiskussion och problemformulering. Därutöver behandlas syfte och studiens vidare disposition.

I.1 Bakgrund

Krav på revision infördes i 1895 års ABL (Diamant, 2004). Syftet med revisionen var att möjliggöra för aktieägarna att ha kontroll över sina investeringar genom att bolag föreskrevs att låta sin offentliga information granskas av en revisor. Vid införandet fanns inget krav på att revisorn skulle vara oberoende gentemot styrelsen utan det kravet framgick första gången i 1910 års ABL. Även i 1944 års ABL var oberoendefrågan central och i detta skede fastställde lagstiftarna att revisorn skulle vara oberoende även gentemot bolagsledningen för att kunna utföra sitt revisionsuppdrag. För att revisorn skulle vara till nytta för en större krets av intressenter¹ infördes senare jävsregler.

I och med revisionsbolagsutredningens betänkande *SOU 1999:43 Oberoende, ägande och tillsyn i revisionsverksamhet* fastslogs att reglerna gällande revisorns opartiskhet och självständighet behövde kompletteras, vilket utmynnade i nuvarande RevL (Westermark, 2005).

”En revisor skall i revisionsverksamheten utföra sina uppdrag med opartiskhet och självständighet samt vara objektiv i sina ställningstaganden.”

20§ 1:a men. RevL

Paragrafen beskriver de huvudsakliga kraven på revisorns oberoende (prop. 2000/01:146 s.100). När revisorn ska ta ställning till kravet på opartiskhet, självständighet och objektivitet ska hänsyn endast tas till omständigheter som är av vikt för det revisionsuppdrag som utförs. Revisorn måste försäkra sig om att inte beakta aspekter som är oväsentliga för uppdraget samt säkerställa att dennes handlingsutrymme är helt avskilt från revisionskunden. Vare sig ordet oberoende, opartisk eller självständig används har ingen betydelse, det viktiga är att innebörden är densamma (Ribbestam, 2009).

¹ Intressenter utgörs av aktieägare, kreditgivare, de anställda och det allmänna (Prop. 2000/01:146 s.53).

Det finns flera definitioner av begreppet oberoende. Enligt Bonniers svenska ordbok (2010) innebär oberoende att inte vara styrd av någon eller något, att vara självständig och fri. En annan definition av oberoende finns i Fars yrkesetiska regler där begreppet beskrivs utifrån två synsätt; *faktiskt oberoende* och *synbart oberoende* (EtikR 1). Faktiskt oberoende råder när revisorn inte låter sig påverkas av yttre omständigheter utan behåller ett yrkesmässigt omdöme samt att denne agerar med integritet, opartiskhet och på ett professionellt sätt. Synbart oberoende råder när revisorn undviker förhållanden och omständigheter som en annan opartisk omdömesgill person i samma situation skulle anse äventyrar oberoendet.

Debatten kring revisorns oberoende har under det senaste decenniet varit intensiv, bland annat på grund av företagsskandaler såsom Enron och HQ Bank. Enron var ett energibolag etablerat i USA som begärdes i konkurs år 2001 till följd av redovisat negativt resultat samt övervärderade tillgångar (Flenning 2003). En brottsutredning av Enron påbörjades eftersom dokument saknades och manipulerade balansräkningar påträffades samt att oförklarliga och oetiska affärer hade ingåtts. Revisionsbyrån Arthur Andersen sålde både revisions- och konsulttjänster till Enron vilket resulterade i att de granskade sina egna utföranden (Bursell & Neurath, 2010a). Under sin granskning förstörde revisorerna även dokument trots att det inte var tillåtet då Enron var under brottsutredning (Flenning, 2003). Upptäckten av dessa händelser ledde till att revisorernas oberoende ifrågasattes. Precis som i fallet Enron köpte HQ Bank både revisionstjänster och konsulttjänster från en och samma revisionsbyrå (Bursell & Neurath, 2010b). HQ bank använde sig även av en värderingsmetod som skiljde sig från marknadsvärdering vid värdering av tradingportföljen vilket ledde till övervärdering (Thulin, 2010). Ekobrottsmyndigheten inledde därför en förundersökning av HQ Bank som misstänktes för bokföringsbrott och svindleri (Lennartsson, 2010). Finansinspektionen lämnade en anmälan till Revisorsnämnden gällande kritik mot den ansvarige revisorn. Inspektionen menade att om en granskning hade utförts med gott omdöme hade revisorn upptäckt de brister som fanns i HQ Banks bokföring (Almgren, 2010). Vidare menade Finansinspektionen att revisorn ej var oberoende. Enligt politiker och ekonom Leif Pagrotsky (citerad i Bursell & Neurath, 2010b) får det inte gå till på ett sådant sätt som i fallen Enron och HQ Bank. Revisorns roll handlar om förtroende varför en förändring av de nuvarande reglerna kring revisorns oberoende krävs.

1.2 Problemdiskussion

Revision syftar till att kvalitetssäkra ett bolags finansiella information till marknaden genom att tillförsäkra att informationen är rättvisande och tillförlitlig (Moberg, 2006). Kreditgivare, investerare och andra intressenter måste kunna lita på att ett bolags redovisade värden överensstämmer med verkliga förhållanden för att förmå fatta ekonomiskt riktiga beslut. Revision skapar således trygghet och är en viktig förutsättning för ett fungerande näringsliv. För att säkerställa nyttan och kvaliteten av revisionen krävs, utöver hög yrkeskompetens hos revisorn, även opartiskt och självständigt agerande.

Eftersom stor tilltro sätts till revisorerna och deras utlåtanden, ifrågasätts de ofta vid företagskollaps, bedrägerier, konkurser och kriser (Sikka, 2009). Sikka (2009) har visat att ett antal finansiella bolag, i samband med finanskrisen 2008/09, fått sina räkenskaper granskade utan anmärkning men kort därefter tvingats tillkännage svåra finansiella problem. Det här har föranlett en debatt angående revisorernas agerande under denna period och frågan hur de kunde godkänna sina klienters räkenskaper och förvaltningar under samma period har förbryllat många (Grönbok KOM 2010:561). Enligt EU-kommissionen (2010) är ett fungerande revisionssystem i kombination med tillsyn och bolagsstyrning en nödvändighet för att en marknad ska uppnå finansiell stabilitet. Michel Barnier (citerad i EU-kommissionen, 2010), EU-kommissionär för den inre marknaden och tjänster, menar att revision utgör en samhällelig skyddsmekanism som ska förhindra inkorrekta redovisningar och vådliga förvaltningar. Det är därför av största vikt att revisorn i sitt handlande är oberoende. Barnier menar vidare att finanskrisen 2008/09 visade på tydliga brister på revisionsområdet både vad gäller oberoendet och gransknigarnas korrekthet om än det inte var orsaken till krisen. Det är med anledning av det som EU-kommissionen hösten 2010, genom Grönbok *Revisionspolitik: Lärdomar av krisen* KOM 2010:561 (nedan refererat som *Grönboken*), inledde en bred diskussion angående revisorns roll och den nytta revision har för den finansiella stabiliteten. Grönboken består av 38 frågor som myndigheter, organisationer och privatpersoner i medlemstaterna beretts tillfälle att svara på (Grönbok KOM 2010:561). Dessa frågor är uppdelade på ett antal områden² varav ett är revisionsföretagens styrning och oberoende-

² De områden som behandlas i Grönboken, utöver revisionsföretagens styrning och oberoende, är: revisorns roll; tillsynen av revisionsföretag; koncentration och marknadsstruktur; inrättandet av en EU-marknad; förenkling av reglerna för små och medelstora företag och revisionsbolag samt internationellt samarbete avseende tillsynen av globala revisionsnätverk.

de. Grönboken har väckt stort intresse med en rad respondenter såsom statliga myndigheter, revisionsbyråer, tillsynsmyndigheter, bolag samt privatpersoner (EU-kommissionen, 2011).

Till följd av skandalen i HQ Bank har diskussionen om revisorns oberoende eskalerat även inom Sverige (Malmqvist, 2011) varför det känns aktuellt att undersöka oberoendet just nu. I och med denna skandal har finansanalytiker Peter Malmqvist (2011) anført att lagstiftare bör se över revisorns mandattid och överväga obligatorisk byrårotation. Enligt 9 kap. 21a§ 1 st. ABL krävs att huvudansvarig revisor för ett bolag roterar vart sjunde år vilket dock inte innebär att revisionsbyrån roterar. EU-kommissionen menar att många bolag anlitar samma revisionsbyrå i årtionden vilket inte kan anses överensstämma med önskvärda standarder för oberoende (Grönbok KOM 2010:561). I och med att ett bolag behåller samma byrå kvarstår hotet mot oberoendet och förslaget om obligatorisk byrårotation diskuteras därför i Grönboken. EU-kommissionen menar att det skulle vara ett möjligt sätt att stärka oberoendet på samt skapa dynamik på revisionsmarknaden och följaktligen öka tilltron till revisionssektorn. Trots att en sådan lagförändring skulle medföra vissa nackdelar anser EU-kommissionen att det är värt att överväga ett sådant förslag.

1.3 Problemformulering

Utifrån ovanstående problemdiskussion har följande problem formulerats:

Hur påverkar obligatorisk byrårotation revisorns oberoende?

- Vilka konsekvenser skulle införande av obligatorisk byrårotation få?
- Vilken betydelse har obligatorisk byrårotation för att mildra effekten av eventuella framtida finansiella kriser?

1.4 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur obligatorisk byrårotation påverkar revisorns oberoende och vilka konsekvenser ett eventuellt införande av en dylik regel skulle innebära. Vidare behandlas byrårotations inverkan på den finansiella stabiliteten.

Studien skulle bli allför omfattande vid en undersökning av samtliga EU-länders inställning till frågan om revisorns oberoende och obligatorisk byrårotation varför studien en-

dast kommer att behandla svenska synpunkter på ett eventuellt införande. Ytterligare en anledning till denna avgränsning är att begreppet *revisorns oberoende* tolkas olika i EU:s medlemstater (Svanström, 2004). Avgränsning kommer även att ske så att studien endast omfattar noterade bolag eftersom den förevarande diskussionen om införande av obligatorisk byrårotation endast inbegriper denna aktiebolagsform (Bäckström & Brännström, 2010).

1.5 Disposition

Inledning – Kapitlet inleds med bakgrund till studien vilken avgränsas i problemdiskussion och problemformulering. Studien avgränsas ytterligare genom syftet.

Metod – Kapitlet beskriver hur information insamlats samt hur kritisk granskning av material utförts. Val av metod och respondenter samt genomförande av intervju presenteras också.

Teoretisk referensram – Avsnittet behandlar lagar och regler kring revisorns oberoende samt nuvarande rotationsregler. Vidare framläggs hur obligatorisk byrårotation skulle komma att påverka oberoendet samt vilka för- och nackdelar ett eventuellt införande skulle medföra.

Empiri – Avsnittet presenterar resultaten från intervjuer med utvalda personer vilka besitter kunskap och erfarenhet på området.

Analys – I kapitlet tolkas och analyseras empirin med hjälp av teoretisk referensram.

Avslutande diskussion – I avsnittet dras slutsatser av empiri och analys vilka återkopplas till studiens syfte.

2 Metod

Kapitlet redogör för det tillvägagångssätt som använts för att uppfylla studiens syfte. Vidare beskrivs hur intervjuer, val av respondenter, analys av data samt kritisk granskning av material och metod har genomförts.

2.1 Val av referensram

Studiens referensram har sin utgångspunkt i nuvarande lagstiftning och rekommendationer gällande revisorns oberoende för att ge en utförlig bild av hur det rådande rättsläget ser ut. Även nuvarande rotationsregler redogörs för. Det är av vikt att förstå nuvarande regler för att möjliggöra en givande diskussion om en eventuell regelförändring; ett införande av obligatorisk byrårotation. Till följd av forskning på området framgår att åsikterna om byrårotationens för- och nackdelar går isär varför dessa skildras utförligt i avsnittet *Teoretisk referensram*.

2.2 Val av metod

Enligt Rienecker och Stray Jørgensen (2008) är studiens metod de vetenskapligt accepterade tillvägagångssätt som används vid undersökning av det valda problemet. Metoden kan beskrivas som det handlingssätt som leder undersökningen från problemformulering till slutsats. En noga vald metod underlättar vid insamlandet av data samt bidrar till ökad förståelse av empirin, det material som är föremål för undersökningen. Enligt Patel och Davidson (2003) finns det två huvudinriktningar när det gäller att generera, bearbeta och analysera insamlad information; kvalitativ och kvantitativ metod. Kvalitativ metod kännetecknas av användandet av *mjuka* data, det vill säga data i form av djupgående intervjuer och tolkande analyser, medan kvantitativ metod är mer inriktad på statistiska undersökningar med mätbara resultat.

Det är valet av empiri som styr vilken metod som med fördel bör användas (Rienecker & Stray Jørgensen, 2008). Vidare ska valet av empiri göras utifrån vad som ska tolkas i studien. Kvalitativ empiri består av djupgående information som analyseras och tolkas ur en begränsad mängd data för att specifika kvaliteter och aspekter på det valda ämnet ska urskiljas. Kvantitativ empiri, å andra sidan, består av en större mängd data från vilken generella slutsatser kan dras, ofta i sifferform. Eftersom studien ämnar undersöka ett begränsat antal utvalda personers syn på ämnet i fråga kan den ses som en studie av

mer kvalitativ natur, syftet är ej heller att dra generella slutsatser varför kvalitativ empiri har valts. Följaktligen har också kvalitativ metod valts. Enligt Trost (2010) kan ett kvalitativt angreppssätt skapa en ökad förståelse för ett fenomen och dess egenskaper. Det är ett sätt att analysera relationer och förhållanden mellan människor för att förstå personspecifika uppfattningar och erfarenheter. Då syftet med studien är att finna utvalda parter åsikter och synpunkter på en eventuell lagförändring lämpar sig kvalitativ metod för detta.

2.3 Datainsamling

I studien har material inhämtats från en rad olika källor. Inledningsvis har litteratur sökts på Internationella Handelshögskolans bibliotek i Jönköping. Här åsyftas material till teoriavsnittet samt litteratur om intervju- och forskningsmetodik. Högskolebiblioteket tillhandahåller även åtkomst till en mängd olika databaser av vilka Business Source Premier, ABI/Inform Global och ScienceDirect har använts för att hitta granskade vetenskapliga artiklar inom ämnet. Då dessa databaser främst innehåller material på engelska har således engelska sökord i olika kombinationer använts. Dessa sökord har varit *auditor, independence, mandatory, audit firm, rotation, financial* och *crisis*. Ytterligare databaser, Far Komplet och Karnov-Plus, har använts för att hitta relevanta artiklar respektive lagstiftning. Studien bygger på både primära och sekundära källor men författarna har i möjlig mån försökt gå tillbaka till primärkällan. Fokus har i första hand legat på att hitta relativt nypublicerat material. Studien grundas även på empiriska intervjuer.

2.3.1 Intervjumetodik

Studiens empiri baseras på kvalitativa intervjuer med utvalda personer med koppling till revisionsbranschen. En viktig fördel med att genomföra intervjuer, i jämförelse med exempelvis enkäter, är dess flexibilitet då intervjusvaren kan utvecklas och fördjupas i och med att följdfrågor kan ställas (Bell, 2006). Enligt Rienecker och Stray Jørgensen (2008) är det viktigt att innan genomförandet av en intervju sammanställa en frågeguide, studera intervjumetodik och ha en problemformulering att utgå ifrån. Vidare bör syftet klargöras och ämnet undersökas innan intervjun äger rum (Kvale & Brinkmann, 2009). Mycket tid har spenderats på förberedelse inför studiens intervjuer; material kring ämnet har studerades och intervjufrågor har sammanställts. Intervjufrågor om nuvarande oberoenderegler, finanskrisen 2008/09, nuvarande rotationsregler samt obliga-

torisk byrårotation har utformats till samtliga respondenter (Bilaga 1). Utformningen av frågorna har gjorts på det här viset för att varje intervju skulle fortlöpa på ett metodiskt sätt och att frågorna skulle vara logiskt sammankopplade för att möjliggöra en givande diskussion. Kvaliteten på intervjuerna är avgörande för att uppnå hög kvalitet på analys och slutsats (Kvale & Brinkmann, 2009).

Empirin bygger på *semistrukturerade* intervjuer, en kombination av strukturerade intervjuer och öppna intervjuer. Enligt Denscombe (2009) följer en semistrukturerad intervju en på förhand konstruerad frågeguide, men intervjuaren är flexibel i hur den tillämpas. I vilken omfattning frågeguiden används samt i vilken ordningsföljd frågorna diskuteras styrs av intervjuobjektet och varierar intervjuer emellan. För att uppfylla studiens syfte har intervjuobjekten, utifrån frågeguiden, fritt fått beskriva och förmedla sin syn på problemet. I första hand var intervjuerna tänkta att genomföras som personliga intervjuer eftersom det, genom exempelvis kroppsspråk, kan vara lättare att förstå hur intervjuobjektet tänker och känner för ett specifikt fenomen samt vilka erfarenheter intervjuobjektet har av det (Trost, 2010). Då personliga intervjuer dessvärre inte var genomförbara på grund av geografiska skäl genomfördes de flesta intervjuer via telefon. Fördelar med telefonintervju är att intervjuaren och intervjuobjektet ej är bundna till en viss ort samt att tillgängligheten på lämpliga intervjuobjekt ökar då en telefonintervju kan vara mindre tidskrävande än en personlig intervju (Elmholdt, 2006). E-postintervju har använts när inte heller telefonintervju har varit möjlig. En fördel med datorstödda intervjuer är att intervjuobjektet formulerar sina svar i text och på så sätt kan informationen snabbare användas och analyseras (Kvale & Brinkmann, 2009). En nackdel med datorstödda intervjuer är, å andra sidan, att både intervjuaren och intervjuobjektet måste vara skickliga på att beskriva problemet i skrift för att undvika missförstånd.

Intervjufrågorna har skickats till intervjuobjekten i god tid innan respektive intervjutillfälle för att möjliggöra förberedelser så att resultatet av intervjun skulle bli så givande som möjligt. Ljudupptagning har skett vid samtliga telefonintervjuer efter samtycke med intervjuobjekten. Enligt Trost (2010) finns det flera fördelar med att använda ljudupptagning vid intervjuer. Dels går det att i efterhand lyssna igen för att tolka tonfall och ordval, dels behöver inte fokus läggas på att göra anteckningar under intervjun utan intervjuaren kan koncentrera sig på frågorna och svaren.

2.3.2 Val av respondenter

Enligt Kvale och Brinkmann (2009) ska antalet respondenter anpassas till vad som antas behövas för att besvara problemformuleringen. Ett för stort antal respondenter kan leda till problem med tolkningen av intervjuerna, exempelvis för att ett stort antal intervjuer kan vara alltför omfattande och tidskrävande att analysera. Ett för litet antal respondenter, å andra sidan, kan leda till att det blir svårt att jämföra resultaten från de olika intervjuerna på grund av brist på jämförelsedata. Det är dock bättre med ett fåtal väl förberedda intervjuer än ett flertal intervjuer som ej har förberetts tillräckligt varför endast ett fåtal respondenter har valts.

Vid kvalitativ metod är målet att insamla kvalificerade synpunkter på studiens problem varför intervjuobjekten bör väljas genom *selektivt urval* (Svenning, 2003). I en sådan urvalsprocess väljs intervjuobjekten utifrån vilka erfarenheter de har gällande exempelvis ett visst fenomen eller företeelse. De valda intervjuobjekten i studien är Peter Malmqvist på EQR, Henrik Lundin på Ekobrottsmyndigheten, Magnus Löfgren på Finansinspektionen, Dan Brännström på Far, Adam Diamant på Revisorsnämnden samt Bo Åsell på PwC. De utvalda personerna har olika relation till revision och på så sätt olika syn på revisorns oberoende. Valet har även baserats på vilken kunskap och erfarenhet personerna har av revisionsbranschen, där de med stor inblick i branschen har valts. Peter Malmqvist driver den egna analysfirman EQR och har tidigare även arbetat som revisor (EQR, 2011). Malmqvist har således, utöver finansbranschen, stor erfarenhet och goda kunskaper om revisions- och rådgivningsbranschen. Ekorevisor Henrik Lundin arbetar på Ekobrottsmyndigheten och deltar i arbetet att förebygga och bekämpa ekonomisk brottslighet (Ekobrottsmyndigheten, 2010). Till följd av sin yrkesroll och sina arbetsuppgifter har Lundin god kunskap om revisionsbranschen och dess reglering. Lundin har även ett stort intresse av att lagstiftningen kring revisorns oberoende ska vara oklanderlig för att undvika brott som kan uppstå på grund av revisorns partiskhet. Magnus Löfgren arbetar på Finansinspektionen och ansvarar för tillsynen av de flesta av Sveriges banker (Finansinspektionen, 2011a). Finansinspektionen har till uppgift att utöva tillsyn över banker och andra finansiella institut för att säkerställa att det finansiella systemet fungerar effektivt samt främja finansiell stabilitet på marknaden (Finansinspektionen, 2011b). Löfgren har valts på grund av sin stora inblick i den finansiella marknaden, då synpunkter ur ett finansiellt perspektiv är av värde för studien. Dan

Brännström arbetar som generalsekreterare på Far som är en branschorganisation inom revision och rådgivning (Far, 2011a). Fars medlemmar är bland andra godkända och auktoriserade revisorer och medarbetare på Far har stor kunskap om branschen. Organisationen arbetar för att skapa värde och förtroende i näringsliv och samhälle vilket är av stor betydelse vid diskussionen kring revisorns oberoende (Far, 2011b). Brännström har skrivit ett antal debattartiklar inom ämnet, även i relation till Grönboken, och har på så sätt stor insikt i revisorns roll. Adam Diamant är chefsjurist på Revisorsnämnden vars huvudsakliga uppgift är att utöva tillsyn över revisorer samt att kontrollera och säkerställa kvaliteten på utförda revisioner (Revisorsnämnden, 2011). Diamants åsikter och synpunkter är därför av stor betydelse för studien. Bo Åsell är auktoriserad revisor inom PwC, en revisionsbyrå som erbjuder tjänster inom revision, rådgivning och redovisning (PwC, 2011). Åsell är även aktiv i branschorganisationen Far och har således ha goda kunskaper och stor inblick i revisionsbranschen.

2.4 Dataanalys

Enligt Lantz (2007) är det av stor vikt att studera innebörden av kvalitativ analys och databearbetning för att förmå samla in användbar data under en intervju. För att möjliggöra kvalitativ analys bör intervjuobjekten skilja sig åt gällande exempelvis egenskaper vilket de utvalda respondenterna i studien gör då de har olika relation till revisorn. Det första steget i en kvalitativ analys är att välja bort data som ej ska användas (Lantz, 2007) varför en datareduktion har gjorts för att all data som används i studien ska vara relevant. Nästa steg är att sammanställa materialet för att möjliggöra reflektion över och jämförelse mellan resultaten av intervjuerna (Lantz, 2007). På det här sättet har likheter och skillnader mellan hur intervjuobjekten beskriver det specifika fenomenet hittats. Slutligen, ska slutsatserna granskas, det vill säga tillförlitligheten, giltigheten och värdet av slutsatserna ska säkerställas (Lantz, 2007). Analysens giltighet beror dels på validiteten av studiens teoretiska referensram, det vill säga hur väl i analysen beskrivna fenomen har stöd i teori, dels på intern subjektivitet, vilket innebär hur väl intervjuaren förstår intervjuobjektet gällande ett specifikt fenomen.

2.5 Metodkritik

En nackdel med kvalitativ metod är, enligt Trost (2010), att en studie utförd med sådan metod anses som minde värd än en studie utförd med kvantitativ metod. En kvantitativ

studie betraktas mer tillförlitlig då resultatet går att mäta eller räkna. Det gäller därför att kvalitetssäkra den kvalitativa studien (Fejes & Thornberg, 2009). Med ordet kvalitet avses i sammanhanget att studien är genomförd på ett trovärdigt och noggrant sätt som visar på god kompetens, nytänkande och analytisk förmåga. Val av datainsamlings- och analysmetoder samt val av teori ska vara lämpliga med hänsyn till studiens syfte och problemställning. Dessutom ska studiens slutsats ha en stark koppling till empiri och syfte. För att beskriva kvalitet används begreppen *validitet* och *reliabilitet* (Patel & Davidson, 2003).

2.5.1 Validitet

Validitet, eller giltighet, kan definieras som undersökningens förmåga att mäta det som avses (Trost, 2010). Det är också ett uttryck för kopplingen mellan teori och empiri, det vill säga hur väl undersökningen avspeglar verkligheten (Svenning, 2003). Enligt Patel och Davidson (2003) avser begreppet hela forskningsprocessen, vilket innebär studiens förmåga att upptäcka företeelser och beskriva uppfattningar. De menar vidare att då varje kvalitativ undersökning är unik finns olika sätt för att säkerställa en studies validitet. För att inge giltighet till framställningen och för att framställa en detaljrik bild av problemställningen har kompletterande källor inkluderats, det vill säga data från intervjuer har kombinerats med litteratur och vetenskaplig forskning. Patel och Davidson (2003) menar också att om data från intervjuer är behandlad på ett tillfredsställande sätt ökar det studiens validitet. I denna studie har det gjorts genom att intervjuer har spelats in för att undvika misstolkningar och förvanskningar av intervjuobjektens uttalanden. Intervjuobjekten har fått ta del av en sammanställning av respektive intervju för återkoppling vilket ökar validiteten av studien ytterligare.

2.5.2 Reliabilitet

Med reliabilitet, eller tillförlitlighet, avses att en undersökning ska vara pålitlig och ej påverkad av tillfälligheter som kan komma att förvanska det slutliga resultatet (Trost, 2010). Det handlar om att insamlad data ska vara trovärdig och relevant för studiens syfte vilket bottnar i hur noggrant och systematiskt insamlandet och analysen av data har varit under undersökningens gång (Fejes & Thornberg, 2009). I många sammanhang menas med reliabilitet att två undersökningar med samma syfte och förutsättningar ska ge samma resultat (Svenning, 2003) vilket dock är en av begränsningarna med kvalitativ

metod då ingen kvalitativ undersökning är den andra lik (Patel & Davidson, 2003). Anledningen till det är att vid en kvalitativ studie är det den intervjuade personens specifika åsikt som djupgående ska analyseras, vilken kan ha ändrats vid tiden för en andra undersökning, exempelvis på grund av omständigheter som nyvunna kunskaper och insikter. Det är därför viktigt att, som författare och utförare av studien, vara objektiv i sitt handlingsätt för att inte påverka respondentens svar (Trost, 2010). Med anledning av det har försök till att formulera neutrala intervjufrågor gjorts. De inledande intervjufrågorna har bestått av övergripande frågor för att få en uppfattning om intervjuobjektets kännedom om begrepp och om det aktuella ämnet innan intervjun fortskridit.

2.6 Källkritik

Det är av stor vikt att kritiskt granska det material som används i en studie genom att ta ställning till och bedöma trovärdigheten i den information som insamlats (Bell, 2006). Det betyder att antaganden, utgångspunkter och påståenden måste ifrågasättas. Kritisk granskning bör göras av alla dokument som används, såsom artiklar och annan litteratur (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2006). Insamlat material kontrolleras och det som ej är tillförlitligt väljs bort. En värdering av materialet måste också göras. Syftet med kritisk granskning är att bestämma om källan ger rätt bild av vad den utger sig att göra (*valid*), om den är väsentlig för problemformuleringen (*relevant*) samt om den innehåller några fel och avvikelser (*reliabel*). Vid val av litteratur och artiklar till denna undersökning har därför en noggrann kritisk granskning gjorts. Artiklar från tidningen *Balans* har använts men dock endast i avsnitten *Bakgrund* och *Problemdiskussion*. Eftersom dessa artiklar ej är granskade av en extern part samt innehåller författarens egna åsikter har de ej ansetts tillräckligt pålitliga för att kunna styrka studiens empiri. Dagstidningar, såsom *Dagens Industri* och *Svenska Dagbladet*, har också använts i endast dessa avsnitt då de inte ansetts tillräckligt tillförlitliga, de bygger ej på vetenskaplig forskning. För att styrka empirin har vetenskapliga artiklar och litteratur använts. Vetenskapliga artiklar har ansetts vara tillförlitliga då de har granskats av en extern part och även så böcker för att de är publicerade. Även intervjuer måste kritiskt granskas för att säkerställa kvaliteten, trovärdigheten och värdet i det intervjuobjektet för fram (Kvale & Brinkmann, 2009). Då studiens intervjuobjekt valts bland annat utifrån den kunskap de besitter gällande revisionsbranschen har deras synpunkter ansetts värdefulla för att uppfylla studiens syfte.

3 Teoretisk referensram

Kapitlet utgör en sammanställning av rådande lagregler och rekommendationer gällande revision och revisorns oberoende. Vidare behandlas de nuvarande rotationsreglerna samt för- och nackdelar med obligatorisk byrårotation.

3.1 Revision och revisorns roll

Enligt 9 kap. 1 § ABL är revision obligatoriskt för noterade bolag. Ett noterat bolag är ett aktiebolag som har rätt att bjuda in allmänheten att teckna och förvärva aktier i bolaget, det vill säga bedriver handel på en reglerad marknad (Prop. 2004/05:85 s. 198). Revisionens syfte är, som tidigare nämnts, att kvalitetssäkra den finansiella information som ett bolag lämnar (Far, 2006). Ett bolags intressenter måste kunna lita på den finansiella information som lämnas varför revisorns roll är av stor betydelse. Kvalitetssäkringen är viktig i samhället då den bidrar till att skydda ett bolags intressenter mot oriktig och oetisk information (Johansson, 2005).

Revisorns huvudsakliga uppgift är att, till följd av lag eller avtal, oberoende granska ett bolags årsredovisning, bokföring samt förvaltning och rapportera om detta (5 § 1 st. RL). Vid signering av en ren revisionsberättelse bestyrker revisorn att årsredovisningens centrala delar är korrekta samt att styrelsen och den verkställande direktören har skött förvaltningen på ett sätt som ej skadat bolaget (Johansson, 2005). Granskningen sker utifrån normer om redovisning, såsom Årsredovisningslagen och Bokföringslagen, samt regler om beskattning (Sandström, 2010). Revisorn måste känna till begränsningarna i regelverket för att kunna skapa trovärdighet gentemot klienten och revisionsbyrån (Westerdahl, 2005).

3.2 Oberoendefrågan

Som tidigare nämnts måste revisorn vara oberoende i sitt handlingssätt och bidra med objektiv granskning för att aktieägare och andra intressenter ska kunna lita på ett bolags offentliggjorda finansiella information vilket säkerställs i svensk lagstiftning genom regler som uttryckligen anger omständigheter som hindrar en revisor från att åta sig vissa uppdrag (Moberg, 2006). Det svenska regelverket gällande revisorns oberoende bygger på två typer av regler; associationsrättsliga regler och yrkesetiska regler (Diamant, 2004). De associationsrättsliga reglerna återfinns i ABL och består i detta hänseende av

jävsregler. De yrkesetiska reglerna, å andra sidan, har sin utgångspunkt i RevL och kommer till uttryck genom analysmodellen.

3.2.1 Jävsreglerna

Lagstiftaren i Sverige anser att det finns ett antal situationer i vilka det finns fog att tro att revisorn kan komma i beroendeställning, det vill säga situationer i vilka omständigheter föreligger som antas påverka revisorns oberoende negativt (Moberg, 2006). I dessa situationer presumeras revisorn vara jävig, eller partisk. Jävsreglerna återfinns i 9 kap. 17-18 §§ ABL och har sin grund i den lojalitetsplikt som revisorn har till det reviderade bolaget. Reglerna infördes i svensk rätt för att undvika de lojalitetskonflikter som kan uppstå om revisorn har kopplingar till sin klient på annat sätt än genom revisionsuppdraget. Syftet med reglerna är att revisorn ska genomföra sitt uppdrag utan hänsyn till för uppdraget ovidkommande omständigheter.

Enligt 9 kap. 17 § 1 st. ABL får revisorn ej

- 1) äga aktier i det reviderade bolaget eller i annat bolag inom samma koncern,
- 2) vara styrelseledamot, verkställande direktör eller biträda vid bokföring, medelsförvaltning eller inneha kontroll däröver, i bolaget eller dess dotterbolag,
- 3) vara anställd eller på annat sätt inneha en underordnad eller beroende ställning till bolaget eller någon som avses i punkt 2,
- 4) vara verksam inom samma bolag som den som yrkesmässigt biträder bolaget i bokföring, medelsförvaltning eller bolagets kontroll däröver,
- 5) vara gift eller sambo med, syskon eller släkting till en person som avses i punkt 2,
- 6) vara besvägrad med en person som avses i punkt 2, eller
- 7) stå i låneskuld till bolaget eller annat bolag inom samma koncern eller ha en förpliktelse som ett sådant bolag har ställt säkerhet för.

I 9 kap. 18 § ABL stadgas dessutom att revisorn ej som biträde får anlita någon som omfattas av jävsreglerna i 9 kap. 17 § samma lag. Påföljden vid revisorsjäv är att revisorn anses obehörig att genomföra granskning av bolaget vilket innebär att revisorn måste avsättas (Moberg, 2006).

3.2.2 Analysmodellen

Enligt 20 § RevL ska revisorn utföra sitt uppdrag med fullständig opartiskhet och självständighet vilket säkerställs med hjälp av analysmodellen som regleras i 21 § 1 st. nämnda lag. Analysmodellen är ett verktyg som revisorn själv ska använda för att pröva och utvärdera sin opartiskhet och självständighet, det vill säga om det föreligger omständigheter som kan antas äventyra oberoendet och således rubba förtroendet för revisorn (Moberg, 2006). Prövningen ska, utöver den huvudansvarige revisorn, omfatta alla personer som ingår i revisionsteamet och ska utföras inför varje revisionsuppdrag. Regeln är utformad som en presumptionsregel vilket innebär att om det föreligger omständigheter som kan tänkas rubba oberoendet presumeras att revisorn faktiskt ej kan agera på ett förtroendeingivande sätt vid revisionen. I 21 § 1 st. 1 p. RevL föreskrivs ett antal omständigheter som alltid ska anses rubba förtroendet för revisorn.

- 1) *Egenintresse* sägs föreligga om revisorn eller någon annan person i revisionsteamet har direkt eller indirekt ekonomiskt intresse i det reviderade bolaget vilket aktualiseras om revisorn har affärsmässiga förbindelser med revisionsklienten utöver uppdraget som revisor (Moberg, 2006). Ett exempel kan vara att revisorn och revisionsklienten gör affärer ihop och att deras ekonomiska intressen på så sätt sammanfaller, att revisorn genom fristående rådgivning är ekonomiskt beroende av revisionsklienten eller att någon närstående till revisorn har ekonomiskt intresse i det reviderade bolaget.
- 2) *Självgranskning* innebär att revisorn på något sätt granskar sig själv och sitt eget arbete vilket kan förekomma då revisorn har tillhandahållit fristående rådgivning i ett ärende som omfattas av revisionsuppdraget (Moberg, 2006).
- 3) *Partställning* är för handen om revisorn eller någon annan person i revisionsteamet agerar för eller emot det reviderade bolagets ståndpunkt i någon rättslig eller ekonomisk angelägenhet där det råder meningsskiljaktigheter eller intressemotsättningar (Moberg, 2006). Exempelvis kan partställning föreligga om revisorn företräder eller biträder sin klient i taxeringsärenden gentemot Skatteverket eller i skatteprocesser.
- 4) *Vänskap* ses som en förtroenderubbande omständighet, det vill säga om revisorn eller någon inom revisionsteamet har nära personlig relation till det granskade

bolaget eller till någon i dess ledning exempelvis verkställande direktör, styrelse eller person med chefsposition (Moberg, 2006). Med personlig relation avses mångåriga vänskapsband eller ofta återkommande sociala kontakter (Prop. 2000/01:146 s. 102). Härtill räknas även kontakter genom revisorns nära anhöriga. Det faktum att revisorn eller någon annan person i revisionsteamet har innehaft ett revisionsuppdrag för samma klient under flera efterföljande år kan också anses utgöra ett oberoendehot av vänskapskaraktär.

- 5) *Skrämsel* avser hot eller påtryckningar av något slag från revisionsklienten, eller annan å dennes vägnar, riktade mot revisorn (Moberg, 2006). Med dessa hot avser revisionsklienten att exempelvis påvisa sin dominans för att inge revisorn obehag. Lagstiftaren anser att en sådan företeelse påverkar oberoendet negativt.

Om någon av ovanstående omständigheter föreligger ska revisorn avböja eller avsäga sig sitt uppdrag (21 § 1 st. RevL). Då det dock är svårt att sammanställa en komplett förteckning över omständigheter som kan tänkas rubba förtroendet för revisorn har en generalklausul införts genom 21 § 1 st. 2 p. RevL. Regeln stadgar att revisorn ska frånsäga sig uppdrag närhelst det föreligger ett förhållande, annat än de ovan nämnda, av sådan karaktär att det kan anses äventyra dennes oberoende.

Presumtionen att ovanstående förhållanden medför ett bristfälligt oberoende kan dock brytas i vissa fall enligt stadgandet i 21 § 2 st. RevL. Om det ej finns skäl att tro att en viss omständighet hindrar revisorn från att agera opartiskt och självständigt och att det därmed inte finns anledning att ifrågasätta revisorns oberoende kräver inte lagen att revisorn avgår. Exempel på en sådan situation kan vara att enkla ordinära affärstransaktioner sker mellan revisorn och det granskade bolaget men att de ingås på samma villkor som för övriga kunder (Moberg, 2006). Ej heller om motåtgärder vidtagits för att säkerställa att förtroendet för revisorns oberoende bibehålls behöver revisorn avsäga sig uppdraget. Det finns både generella och individuella motåtgärder för att neutralisera granskningshot. Motåtgärder av generell karaktär tar sikte på insatser av betydelse för samtliga revisionsuppdrag inom byrån och kommer till uttryck genom byrårutiner. Syftet är att tillgodose den övergripande kvaliteten på uppdragen och säkerställa att revisorns oberoende är ett självklart inslag i det dagliga revisionsarbetet. Individuella motåtgärder, å andra sidan, är åtgärder som vidtas med hänsyn till det enskilda fallet vilket

blir aktuellt då de generella motåtgärderna ej är tillräckliga för att undanröja hot mot oberoendet.

Det åligger revisorn att bevisa att dylika åtgärder har vidtagits och det görs genom att prövningen av oberoendet dokumenteras, vilket regleras i 24 § RevL. Det som ska dokumenteras är de hot mot oberoendet som identifierats, vilka omständigheter som gör att hoten föreligger, samt vilka åtgärder som vidtagits för att häva presumptionen att de funna hoten rubbar förtroendet för revisorn (Carrington, 2010). Syftet med regeln är att en utomstående part i efterhand ska kunna bilda sig en egen uppfattning om revisorns opartiskhet och självständighet (24 § 1 st. RevL).

3.3 Regler och rekommendationer

Revisorn måste följa en rad lagar och regelverk i sitt yrkesutövande där reglerna kring opartiskhet, självständighet och objektivitet är nödvändiga för att revisorns uttalanden ska anses trovärdiga (Far, 2006). Utöver reglerna i ABL och RevL som ovan diskuterats återfinns ytterligare stadganden i Direktivet om lagstadgad revision (2006/43/EG) samt i rekommendationer och yrkesetiska regler.

3.3.1 Direktivet om lagstadgad revision

I Direktivet om lagstadgad revision (2006/43/EG) (nedan refererat som *Direktivet*) fastställs regler för revision av årsbokslut och sammanställd redovisning. Syftet med Direktivet är att harmonisera kraven på revision inom EU, vilket innebär att dessa regler ska vara lika för alla medlemsstater i EU för att underlätta samarbetet mellan länderna och stärka förtroendet för revisionen. Enligt Direktivet ska medlemsstaterna säkerställa att revisorn och revisionsbyrån omfattas av yrkesetiska regler vilka ska innehålla bestämmelser gällande integritet, objektivitet samt yrkeskompetens och gott omdöme. Revisorn och revisionsbyrån ska, enligt Direktivet, vara oberoende när en revision utförs. Vidare ska revisorn säkerställa att oberoendet upprätthålls och vid hot mot oberoendet avsäga sig revisionsuppdraget. Den svenska lagstiftningens motsvarighet till reglerna i Direktivet återfinns i RevL (Carrington, 2010). Motsvarande regler kring revisorns oberoende återfinns även i *IFAC's Code of Ethics for Professional Accountants* och *International Standards on Auditing*, vilken ersätter tidigare *Revisionsstandard i Sverige*.

3.3.2 God revisorssed och god revisionsned

Enligt 19 § 1 st. RevL ska en revisor iaktta *god revisorssed*. God revisorssed är av etisk art och avser efterlevnaden av normer om revisorns skyldigheter såsom revisorns yrkesmässiga beteende samt opartiskhet och självständighet vid utförandet av revisionsuppdraget (Prop. 2000/01:146 s. 44). Enligt 9 kap. 3 § 1 st. ABL ska revisorns granskning av ett bolags bokföring, årsredovisning samt styrelsens och den verkställande direktörens förvaltning även vara så ingående och omfattande att den uppfyller kraven för *god revisionsned*. God revisionsned avser efterlevnaden av normer gällande kvaliteten i revisorns granskning (Prop. 2000/01:146 s. 44).

Revisorsnämnden ansvarar för att god revisorssed och god revisionsned utvecklas på ett ändamålsenligt sätt (3 § 1 st. 4 p. RevL). Med uttrycket *utvecklas på ett ändamålsenligt sätt* menas att de två sederna ska utvecklas genom revisorsorganisationers uttalanden och rekommendationer (Prop. 2000/01:146 s. 87 f). Branschorganisationen Far har, genom EtikR 1, gjort uttalanden gällande innebörden av begreppet god revisorssed (EtikR 1). Far föreskriver sina medlemmar att tillämpa god revisorssed i sitt yrkesutövande, och enligt organisationen består begreppet av krav på god yrkessed, integritet och objektivitet samt opartiskhet och självständighet. God yrkessed innebär att revisorn är ålagd att följa gällande regler på området, vilka ur svensk synpunkt utgörs av bland andra ABL, RevL, Direktivet samt IFACs etiska regler. Beaktas ska även Revisorsnämndens och domstolars uttalanden samt i vissa fall tillämpliga utländska regler. God yrkessed innebär således att Fars medlemmar alltid ska ta hänsyn till de, för den aktuella situationen, strängaste reglerna. Far föreskriver även sina medlemmar att utföra samtliga uppdrag med integritet och vara objektiva i sina beslut och åsikter. Integritet relaterar här till att arbetet ska utföras på ett hederligt och sanningsenligt sätt, medan objektivitet står för ett arbetssätt utan intressekonflikter revisor och klient emellan. Revisionsuppdrag ska dessutom utföras med opartiskhet och självständighet, det vill säga revisorn ska ej stå i en sådan relation till sin klient som kan rubba en utomståendes förtroende för revisorns utlåtanden. Revisorn får således ej låta sig påverkas av för uppdraget irrelevanta omständigheter och ej heller utsätta sig för sådana förhållanden. Revisorns opartiskhet och självständighet regleras, som tidigare nämnts, även i ABL och RevL genom jävsreglerna och analysmodellen.

3.4 Revisorsrotation

Direktivet stadgar att rotation av huvudansvarig revisor i noterade bolag är nödvändig för att säkerställa revisorns oberoende. En *huvudansvarig revisor* definieras, enligt Direktivet, som den lagstadgade revisor som har utsetts av en revisionsbyrå att utföra en lagstadgad revision för revisionsbyråns räkning eller den lagstadgade revisor som attererar revisionsberättelsen. Rotation ska ske senast efter en period på sju år. Vidare stadgas det att den revisionsbyrå som den huvudansvarige revisorn tillhör dock kan fortsätta att vara den reviderade enheten av det granskade bolaget. Direktivet har införlivats i svensk rätt genom ABL.

Enligt 9 kap. 21 § 1 st. ABL ska ett revisionsuppdrag endast gälla till slutet av den första årsstämma som hålls efter det år då revisorn utsågs. I 9 kap. 21 § 2 st. samma lag stadgas att revisionsuppdraget får gälla en längre tid om det anges i bolagsordningen. Revisionsuppdraget för revisorn i ett noterat bolag får gälla högst sju år i följd (9 kap. 21a § 1 st. ABL). Rotation efter sju år gäller endast den huvudansvarige revisorn och därmed inte revisionsbyrån vilken kan fortsätta att biträda det reviderade bolaget (Prop. 2008/09:135 s. 86f). Bestämmelsen trädde i kraft år 2009 (SFS 2009:565) och grundar sig i att revisorn inte ska bli alltför bekant med klienten (Prop. 2008/09:135 s. 86f).

IFAC stadgar i sina etiska regler att ett vänskapshot kan uppstå om samma huvudansvarige revisor innehar ett revisionsuppdrag under en lång period (EtikR 1). Om ett sådant hot identifieras och det inte är uppenbart obetydligt ska motåtgärder vidtas för att undanröja eller reducera hotet till en acceptabel nivå. Sådana motåtgärder kan utgöras av rotation av huvudansvarig revisor, granskning av den färdiga revisionen av en utomstående kvalificerad revisor eller genom oberoende interna kvalitetsgranskningar. IFAC menar att det vid revision av noterade bolag är särskilt viktigt att eliminera risken för dylika hot. Därför gäller i dessa fall, vilket även stadgas i Direktivet och ABL, sjuårsregeln.

3.5 Obligatorisk byrårotation

Revisorns oberoende är, som nämnts, av stor vikt för trovärdigheten av reviderat material. Ett sätt att säkerställa revisorns oberoende på är genom obligatorisk byrårotation. Det råder delade meningar om huruvida rotation av revisionsbyrå skulle vara fördelak-

tigt för revisionssektorn eller om det skulle medföra alltför höga kostnader för att fungera som ett effektivt verktyg till att stärka revisorns oberoende.

3.5.1 Argument för byrårotation

Förespråkare för obligatorisk byrårotation menar att en sådan reglering skulle hindra ett bolags ledning från att bli alltför bekant med revisorn (Arel, Brody & Pany, 2005; Jackson, Moldrich & Roebuck, 2008). Jennings, Pany och Reckers (2006) menar att en alltför lång uppdragsperiod försvårar för revisorn att vara objektiv då långvariga kundrelationer skapar familjära och vänskapliga band revisionsbyrå och klient emellan. Såväl personligt som ekonomiskt intresse i det reviderade bolaget medför risk att revisorn överser väsentliga felaktigheter i klientens räkenskaper (Daniels & Booker, under utgivning), en risk som tros öka ju längre ett revisionsuppdrag varar (Jennings et al., 2006). Uppfattningen om vad som motsvarar en lång respektive kort uppdragsperiod varierar bland forskare. Dock kan två till tre år rimligen ses som ett kort uppdrag medan ett uppdrag som varar nio år eller längre klassas som långt (Johnson, Khurana & Reynolds, 2002).

Obligatorisk byrårotation skulle, till följd av det ovan anförda, i förlängningen bidra till ett säkerställande av revisorns oberoende, både faktiskt och synbart (Jennings et al., 2006). Enligt Arel et al. (2005) har psykologisk forskning visat att människan, trots försök att vara objektiv, är oförmögen att förbli objektiv om denne har något egenintresse i en specifik fråga. Förklaringen till det är *'the self-serving bias'* vilken orsakar en person att undermedvetet och oavsiktligt fatta beslut som gagnar denne själv. Vid obligatorisk byrårotation är inte revisorns fokus att bibehålla uppdraget så länge som möjligt. Uppdraget är tidsbegränsat för byrån oavsett vad revisorn gör, vilket resulterar i att revisorn inte har någon vinning i att inte vara en helt objektiv granskare. Obligatorisk byrårotation skulle således bidra till ökat faktisk oberoende. Arel et al. (2005) menar också att revisorn är mer benägen att acceptera tvivelaktiga beslut fattade av klienten när byrårotation ej är tvingande, än vad denne är under en sådan regel, till följd av viljan att möjliggöra långvariga byråuppdrag. Följaktligen skulle obligatorisk byrårotation leda till en mer rättvisande och oberoende granskning. Synbart oberoende, å andra sidan, är viktigt eftersom användare av ett bolags finansiella information litar på att revisorn bidrar med ett objektivt utlåtande, de ser även revisionsberättelsen som ett riktmärke för graden av

tilltro som rimligen bör sättas till de reviderade handlingarna (Daniels & Booker, under utgivning). Användare av reviderad information känner större tilltro till reviderade handlingar och därmed revisorns oberoende när obligatorisk byrårotation föreligger. Det finns inget som tyder på brist på förtroende för revisorn under de första åren efter en rotation varför Daniels och Booker (under utgivning) anser att byrårotationens periodicitet ej har någon betydelse för det synbara oberoendet.

I och med att revisionsbyråer under obligatorisk byrårotation kontinuerligt måste skapa nya kundrelationer ökar konkurrensen revisionsbyråer emellan och för att långsiktigt vara en attraktiv byrå på revisionsmarknaden krävs hög kvalitet på revisionen (Hoyle, 1978, återgiven i Jackson et al., 2008). Förespråkare för obligatorisk byrårotation menar därför att ett sådant införande skulle leda till förbättrad revisionskvalitet (Jackson et al., 2008). Revisionskvalitet består av *faktisk* revisionskvalitet och *uppfattad* revisionskvalitet. Faktisk revisionskvalitet avser sannolikheten att revisorn upptäcker och rapporterar materiella fel i räkenskaperna medan uppfattad revisionskvalitet hänförs till graden av tilltro till granskad finansiell information hos slutanvändaren, det vill säga hur väl användare litar på att revisorn har lyckats upptäcka fel och brister. Den antagna bedömningsgrunden för faktisk revisionskvalitet varierar bland forskare. Enligt Geiger och Raghunandan (2002) bedöms revisionskvalitet genom att revisorns påskrivna revisionsberättelser åren före ett bolag tillkännagivit finansiella problem granskas. Carcello och Nagy (2004), å andra sidan, ser händelsen att fel eller bedrägligheter föreligger i rapporterad information som ett riktmärke för revisionskvalitet. Ytterligare ett använt kriterium för att beskriva revisionskvalitet framgår av Arruñada (2004) som menar att graden av redovisningsteknisk kompetens som revisorn besitter samt i vilken utsträckning revisorn är oberoende ses som indikatorer för revisionskvalitet.

Lu och Sivaramakrishnan (2009) förespråkar obligatorisk byrårotation med argumentet att en periodvis återkommande rotation av revisionsbyrå skulle innebära att revisorn blir mer finkänslig i sitt arbete för att inte riskera att det föreligger oklarheter i revisionsuppdraget när det överlämnas till nästkommande revisionsbyrå. Revisorn tros bli mer angelägen att försäkra sig om att inga misstag begåtts och att alla tvistiga frågor utretts innan uppdraget lämnas (Arel et al., 2005). Nagy (2005) nämner i sin studie att en ny revisor medför högre skepticism till ett uppdrag än en revisor som innehåft ett uppdrag under en längre tid. Ökat skeptiskt förhållningssätt anses främja revisionskvalitet på nya

uppdrag samt mildra den negativa korrelation som, av Carcello och Nagy (2004), påvisats mellan revisionskvalitet och korta revisionsuppdrag.

I ljuset av de stora företagsskandaler som inträffat under det senaste decenniet påtalas även att obligatorisk byrårotation är ett led i att förebygga dylika skandaler och kollapsar (Jackson et al., 2008). Det följer av att obligatorisk byrårotation tros bidra till ökat oberoende eftersom revisorn inte i samma utsträckning riskerar att bli alltför bekant med klienten än när en sådan regel ej föreligger. Tonge, Greer och Lawton (2003) har påtalat att bristande oberoende hos revisorn var en bidragande orsak till Enronskandalen i och med att Arthur Andersen inte följde professionella etiska regler och krav för oberoende.

3.5.2 Argument mot byrårotation

Motståndare till obligatorisk byrårotation anser dock att nyttan med en sådan regel ej skulle överstiga de medförda nackdelarna (Ruiz-Barbadillo, Gómez-Aguilar & Carrera, 2009). De menar att brister i en utförd revision är mest förekommande i början av ett uppdrag. I studien *Statement of Position Regarding Mandatory Rotation of Audit Firms of Publicly Held Companies* genomförd av AICPA (1992), en amerikansk motsvarighet till branschorganisationen Far, framkom att risken för att revisorn gör misstag är tre gånger större under revisorns första och andra år på ett uppdrag än om revisorn är bekant med klienten (Daniels & Booker, under utgivning). Enligt institutet krävs att revisorn innehar ett uppdrag under ett antal år för att revisionen ska bli effektiv. Det tar tid för revisorn att lära känna klienten och dess verksamhet samt den bransch denne verkar inom, faktorer som är viktiga för att i ett tidigt skede upptäcka och korrigera eventuella felaktigheter. En obligatorisk rotation av revisionsbyrå efter en bestämd tidsperiod skulle därför medföra försämrad kvalitet på revisionen de första åren efter rotationen (Ruiz-Barbadillo et al., 2009) och följaktligen öka risken för omfattande brister i revisionen (Arel et al., 2005). Studier³ har också visat att det under de första åren av ett uppdrag finns ökad risk för skandaler (Ruiz-Barbadillo et al., 2009). Exempelvis har Geiger och Raghunandan (2002) funnit belegg för att det föreligger högre risk att revisorn felaktigt signerar en ren revisionsberättelse till ett bolag, på gränsen till konkurs, i början på ett

³ Carcello & Nagy (2004) *Audit Firm Tenure and Fraudulent Financial Reporting*,
Dopuch, King & Schwartz (2001) *An Experimental Investigation of Retention and Rotation Requirements* och
Geiger & Raghunandan (2002) *Auditor Tenure and Audit Reporting Failures*

revisionsuppdrag än när revisorn är mer bekant med klienten och dess verksamhet. Vidare har Carcello och Nagy (2004) i sin studie fastställt att förekomsten av fel och be-
drägligheter i det granskade materialet är vanligast under de första tre åren efter att by-
rårotation ägt rum. Därtill har de ej hittat något som styrker att långvariga revisionsupp-
drag ökar risken för kvalitetsbrister i revisionen, deras studie visar snarare att obligato-
risk byrårotation har negativa effekter på revisionskvalitet. Jackson et al. (2008) har
däremot genom sin studie funnit att längden på ett revisionsuppdrag inte påverkar kvali-
teten på revisionen, det faktum att samma revisionsbyrå är den reviderande enheten för
ett bolag under en längre period har inte någon betydelse med avseende på revisions-
kvaliteten. De menar även att revisorns *oberoende* inte påverkas negativt av långvariga
revisionsuppdrag. Inte heller Johnson et al. (2002) har hittat något stöd för att långvari-
ga revisionsuppdrag är förenade med bristande revisionskvalitet. Däremot har de visat
att korta revisionsuppdrag medför en betydande reducering av revisionskvalitet. De me-
nar också att revisorns agerande kan påverka revisionskvaliteten negativt på två sätt.
Antingen genom att revisorn inte besitter tillräcklig klientspecifik kunskap i början av
ett uppdrag för att möjliggöra en effektiv och rättvisande revision eller att revisorns mo-
tiv är mer styrda av att vara klienten till lags, för att inte förlora uppdraget till en annan
revisionsbyrå, och att således strategiska framför regelrätta utlåtanden lämnas. Om bris-
tande revisionskvalitet är en följd av revisionsbyråns motiv att säkerställa framtida in-
täkter genom att vara klienten till lags, menar Johnson et al. (2002) att obligatorisk by-
rårotation skulle vara ett effektivt sätt att motverka en sådan kvalitetsnedgång på. Skulle
däremot kvalitetsnedgången orsakas av brist på kunskap om klienten, dess verksamhet
och bransch, skulle ett sådant problem kvarstå även under obligatorisk byrårotation.

Jackson et al. (2008) tror emellertid att obligatorisk byrårotation kan komma att förbät-
tra *uppfattad* revisionskvalitet. Daniels och Booker (under utgivning) hävdar dock att
varken obligatorisk byrårotation eller varaktigheten på revisionsbyråns uppdrag påver-
kar användarens uppfattning om revisionskvalitet. De menar att oavsett om revisionsby-
rån innehar ett revisionsuppdrag under en längre tid eller regelbundet roterar förändrar
inte det revisorns möjlighet att hitta och rapportera eventuella fel i klientens redovis-
ning. Emellertid har Ghosh och Moon (2005) påvisat att uppfattad revisionskvalitet
bland investerare och andra intressenter ökar i takt med revisionsuppdragets varaktighet.

Reviderade finansiella rapporter anses således mer tillförlitliga när ett bolag innehaft samma revisionsbyrå under en längre period.

Enligt studien *A Survey of the Impact of Mandatory Rotation Rule on Audit Quality and Audit Pricing in Italy* vid universitet Bocconi i Italien, där obligatorisk byrårotation är lagstadgat, har slutsatsen dragits att obligatorisk byrårotation är skadligt för revisionskvaliteten men att det dock har en positiv effekt på allmänhetens förtroende för revisionssektorn (Arel et al., 2005). POB's Panel on Audit Effectiveness (2000), en amerikansk kommitté som utövar tillsyn över självreglering, menar att revisorns oberoende är kritiskt för att reviderad finansiell information och publicerade revisionsberättelser ska anses tillförlitliga (Geiger & Raghunandan, 2002). Kommittén hävdar att ett bolags intressenter tillskriver reviderad information lägre värde vid misstanke om att revisorn ej är oberoende än om revisorn uppfattas som opartisk och självständig. Även Chaney och Philipich (2002) har visat att bristande oberoende hos revisorn påverkar utomstående intressenter negativt. När det i samband med Enronskandalen uppdagades att revisionsbyrån Arthur Andersen var misstänkt för att lagstridigt ha biträtt Enron med tjänster utan betalning skapades oro bland intressenter till Arthur Andersens övriga revisionsklienter. I och med att Arthur Andersen anklagades för att ha brustit i oberoendet gentemot Enron ansågs annat material, tidigare granskat av byrån, tappa värde och tillförlitlighet.

Mycket av den kunskap som en revisor besitter är klientspecifik, det vill säga applicerbar på endast en specifik klient (Jackson et al., 2008). Det handlar om kunskap och rutiner som arbetas upp under den tid ett revisionsuppdrag varar. Arruñada (2004) anser att obligatorisk byrårotation gör revisorns arbetssätt ineffektivt då klientspecifik kunskap, som går förlorad vid varje byrårotation, gång på gång måste byggas upp vid nya uppdrag. Om ett bolag tvingas att byta revisionsbyrå med jämna mellanrum skulle det därför medföra ökad revisionskostnad. I början av ett nytt uppdrag krävs både mer tid och mer kraft i revisionsarbetet vilket driver upp kostnaderna, något som i slutändan drabbar klienten (Arruñada, 2004; Ruiz-Barbadillo et al., 2009).

Arel et al. (2005) menar att förhållandet mellan revisorn och klienten bygger på förtroende. Under ett längre uppdrag, när revisorn skapat sig förtroende hos klienten, tros klienten vara mer benägen att delge revisorn nödvändig information och bidra med hjälp för att underlätta revisionen varför obligatorisk byrårotation med tidsbegränsade byråuppdrag ej bör införas. De menar även att revisionen av en klients räkenskaper blir mer

effektiv om revisionsbyrån har erfarenhet från tidigare revisioner av samme klient eftersom det på så sätt blir lättare att förstå och tolka avvikelser mellan räkenskapsåren.

Jackson et al. (2008) anser att det knappast finns någon fördel med att införa obligatorisk byrårotation, det vill säga den ökade kostnaden vid obligatorisk byrårotation skulle överstiga nyttan. Samma slutsats framkommer av studien *Public Accounting Firms: Required Study on the Potential Effects of Mandatory Audit Firm Rotation*. I studien fastslog GAO (2003), en amerikansk motsvarighet till Revisorsnämnden, att obligatorisk byrårotation inte är ett effektivt sätt att förstärka revisorns oberoende på till följd av den höga kostnaden i samband med rotationen samt den branta inlärningskurva som den efterträdande revisorn står inför (Fargher, Lee & Mande, 2008). Studien visar att revisionsbyråer uppskattar ökningen i revisionskostnaden det första året efter en byrårotation till 20 procent. Eftersom obligatorisk byrårotation ej skulle leda till ökat oberoende, menar GAO (2003) att en sådan regel ej heller skulle förbättra revisionskvaliteten. Av studien framkom också att obligatorisk byrårotation skulle ha samma effekt på revisorns oberoende som de nuvarande reglerna om revisorsrotation (Daniels & Booker, under utgivning).

4 Empiri

Kapitlet består av en sammanställning av genomförda intervjuer med personer betydelsefulla i sammanhanget. Avsnittet speglar de varierade åsikter som finns kring revisorns oberoende och obligatorisk byrårotation.

4.1 Peter Malmqvist, EQR

Peter Malmqvist driver analysfirman EQR vars huvudsakliga förehavande är analys av börsbolag, börsbolags redovisningsproblem och makroekonomiska trender som kan tänkas påverka finansiella placeringar (P. Malmqvist, personlig kommunikation, 2011-04-14). Därutöver är Malmqvist ordförande för Sveriges Finansanalytikers Förening, lärare i finansiell analys på Stockholms universitet samt har ett förflutet på en revisionsbyrå. Malmqvist bevakar kontinuerligt aktuella redovisnings- och revisionsfrågor.

Malmqvist anser att det finns problem med de nuvarande reglerna kring revisorns oberoende (P. Malmqvist, personlig kommunikation, 2011-04-14). Enligt ABL ska revisorn utses av bolagsstämman, men Malmqvist menar att det inte är särskilt förekommande i praktiken på grund av organisatoriska omständigheter som kan uppstå när ett stort antal aktieägare är närvarande vid bolagsstämman. Malmqvist menar istället att beslutet de facto tas av verkställande direktör och ekonomichef då det är de som föreslår lämplig revisionsbyrå till bolagsstämman. Denna företeelse skapar en koppling mellan revisorn och bolaget, en beroendeställning, vilken riskerar att försämra revisionen då revisorns uppgift är att, förutom räkenskaperna, också granska förvaltningen av bolaget. Malmqvist påtalar även att dagens revisionsbyråer inte är renodlade revisionsbyråer utan erbjuder revision som en av många tjänster. I och med att revisionsbyrån tillhandahåller en stor del konsulttjänster vid sidan av revisionen till en och samma klient blir klienten en större inkomstkälla och än viktigare än då endast revision erbjuds. Tillhandahållandet av flera tjänster leder i förlängningen till att revisorn granskar sina kollegors arbete, omständigheter som försvårar för revisorn att bestrida och säga ifrån om lagar och regler inte följs.

Trots att det i svensk lagstiftning finns regler för att säkerställa oberoendet, varav en är revisorsrotation, anser Malmqvist dem ej vara tillräckliga (P. Malmqvist, personlig kommunikation, 2011-04-14). De nuvarande rotationsreglerna har inte någon effekt då

ett flertal personer, utöver revisorn, vanligtvis deltar i ett granskningsuppdrag vilka kvarstår på uppdraget även om revisorn roterar. Reglerna har således ingen mätbar betydelse för ett ökat oberoende. Lösningen på problemet, anser Malmqvist, vara obligatorisk byrårotation, en regel som skulle öka revisorns oberoende. Vid byrårotation elimineras risken för att revisorn granskar den egna byråns utförda arbete. Malmqvist tror att ett tidsbegränsat uppdrag skulle fungera som en regelbunden kvalitetskontroll eftersom den förevarande revisionsbyrån vid en sådan reglering skulle vara mån om att det inte föreligger några väsentliga oklarheter eller informationsglapp när uppdraget lämnas till efterträdande revisionsbyrå. Obligatorisk byrårotation skulle innebära att det återkommande kommer in ”nya oberoende ögon” och granskar bolaget. Malmqvist tror att anledningen till att regeln om obligatorisk byrårotation inte redan finns i svensk lagstiftning, trots förekommande problem med oberoendet, är att lagstiftaren befarar att det skulle få affärsmässiga konsekvenser som fördyrar för bolagen. Det kan vara kostsamt att rotera hela revisionsbyrån men när regeln är inarbetad kan effektivare sätt att utföra rotationen på hittas, vilket på lång sikt skulle reducera den totala fördyringen av revisionen. Malmqvist ser kostnaden som den största nackdelen med obligatorisk byrårotation. Dock skulle kostnaden komma att bäras av revisionsbyråerna, i form av minskad lönsamhet, eftersom den ökade konkurrensen om uppdrag mellan revisionsbyråerna tvingar byråerna att hålla konkurrenskraftiga priser. Enligt Malmqvist är fem år en rimlig period för ett revisionsuppdrag. De flesta börsnoterade bolagen har kompetent ekonomiansvarig personal som kan bistå revisorn vid revisionen vilket möjliggör en effektiv förstagångsrevision. Dessutom finns inom revisionsbyråerna medarbetare med erfarenheter från en mängd olika typer av bolag och branscher och därtill bidrar en kontinuerlig byrårotation till att revisorn mer frekvent ställs inför nya utmaningar och således samlar på sig mer erfarenhet.

Malmqvist anser att det inte finns något samband mellan revisorns oberoende och den finansiella stabiliteten och att revisorerna ej heller var bidragande till den finansiella krisen 2008/09 (P. Malmqvist, personlig kommunikation, 2011-04-14). Däremot var revisorernas agerande bidragande till företagsskandalerna i exempelvis Enron och HQ Bank. Malmqvist menar att dessa skandaler visade att revisorer i allmänhet inte har den integritet som krävs för att vara oberoende och eftersträvar långvariga byråuppdrag framför att vara objektiva revisorer som ser till att räkenskaperna är rättvisande.

4.2 Henrik Lundin, Ekobrottsmyndigheten

Henrik Lundin är ekonom och ekorevisor på Ekobrottsmyndighetens rätts- och utvecklingsenhet och arbetar med brottsförebyggande frågor samt utbildningsfrågor och utvecklingsfrågor inom myndigheten (H. Lundin, personlig kommunikation, 2011-04-08). Lundin har löpande kontakt med revisorer och redovisningskonsulter.

Lundin menar att en revisor är oberoende när denne inte har någon beroendeställning till sin klient samt när revisorns handling styrs av god revisionssed och god revisionsetik (H. Lundin, personlig kommunikation, 2011-04-08). Oberoendet är viktigt för Ekobrottsmyndigheten i egenskap av utomstående aktör precis som för andra aktörer. För att den finansiella informationen ska vara rättvisande och tillförlitlig får det inte finnas någon koppling mellan revisorn och klienten. När en beroendeställning uppstår finns det risk att revisorn inte vågar vara kritisk i sin granskning vilket lagstiftning och etiska regler kräver. Lundin beskriver fall där revisorns oberoende har brustit, exempelvis har myndigheten stött på vissa situationer där revisorn i ett bolag har lämnat en ren revisionsberättelse men att brott ändå har förekommit i bolaget. Om ett fullständigt oberoende förelegat hade inte en ren revisionsberättelse lämnats i ett sådant fall. Revisorn kan av misstag förbise väsentliga omständigheter men det är viktigt att revisorn är den kritiske granskare denne förväntas vara. Myndigheten måste kunna förlita sig på att revisorn inte har något egenintresse i det reviderade bolaget då revisorns anmälningsskyldighet vid misstanke om brott underlättar bekämpningen av ekonomisk brottslighet.

Generellt sett anser Lundin att de nuvarande reglerna om revisorns oberoende, det vill säga analysmodellen och jävsreglerna, är tillräckliga, men att det är relativt till bolagsform och storlek (H. Lundin, personlig kommunikation, 2011-04-08). Mot bakgrund av exempelvis Enronskandalen kan reglerna för noterade bolag behöva skärpas. Enligt Lundin har oberoenderegler stor betydelse, för historiskt sett när revisorns oberoende brustit har det resulterat i ovan nämnda skandaler. Lundin menar även att effekterna av finanskrisen 2008/09 eventuellt kunnat mildras om revisorerna hade agerat på ett mer självständigt och objektivt sätt och att skärpta oberoenderegler skulle kunna mildra eventuella framtida finansiella kriser.

Lundin anser även att nuvarande regler kring revisorsrotation bör skärpas då en del av en revisionsbyrås klienter i vissa fall utgör en allför viktig inkomstkälla för revisionsby-

rån, vilket kan förvränga oberoendet (H. Lundin, personlig kommunikation, 2011-04-08). Effekten av det skulle dock kunna mildras genom obligatorisk byrårotation. Lundin tror att en sådan regel skulle stärka oberoendet men att det dock är dubbelbottnat, för att bygga upp kunskap om ett noterat bolag tar tid och kan kosta mycket. I och med denna kostnadshöjning följer en likviditetsminskning för revisionsbyrån. Sett över tid tror Lundin att kvaliteten på revisionen skulle förbättras i och med ökat oberoende trots att en viss kvalitetsnedgång kan förekomma i samband med rotationen. Samhällsnyttan skulle således överstiga kostnaden. Trots att det är svårt att förutspå en rimlig tidsbegränsning, föreslår Lundin att obligatorisk byrårotation vart fjärde år skulle vara rimligt.

4.3 Magnus Löfgren, Finansinspektionen

Magnus Löfgren arbetar på Finansinspektionen och ansvarar för tillsynen av de flesta av Sveriges banker, marknads- och värdepappersbolag (M. Löfgren, personlig kommunikation, 2011-04-15). Finansinspektionen har två huvudfokus. Det ena är den finansiella stabiliteten; att institut ska ha rutiner, processer och kapital för att klara eventuella svängningar i marknadsekonomi. Det andra utgår från konsumentperspektivet; att institut ska erbjuda produkter som uppnår en önskvärd standard. Löfgren ansvarar för tillsyn ur båda synvinklarna.

Revisorns oberoende innebär, enligt Löfgren, att revisorn är självständig från den part som granskas (M. Löfgren, personlig kommunikation, 2011-04-15). Det viktigaste när en revisionsberättelse lämnas är att revisorn inte har haft några kopplingar till bolaget och på så sätt inte gjort speciella överväganden eller undanhållit väsentlig information om bolaget. När revisorn satt sitt signum på revisionsberättelsen ska den uppfylla god revisionssed. Revisorn ska även ha anmärkt på eventuella regelöverträdelser eller osunt agerande. Revisorns oberoende är av stor vikt för Finansinspektionen eftersom inspektionen använder sig av revisorn och dennes granskning när den utövar tillsyn av banker och andra finansiella institut. För att tillsynen ska bli så effektiv som möjligt krävs att den bakomliggande granskningen är tillförlitlig.

Löfgren anser att regeln om revisorsrotation vart sjunde år inte är tillräcklig för att säkerställa revisorns oberoende utan att regler om obligatorisk byrårotation borde införas (M. Löfgren, personlig kommunikation, 2011-04-15). Löfgren förklarar att det vid rotation av revisor endast är den huvudansvarige revisorn som roterar och att revisionstea-

met kvarstår på uppdraget. Vid revisorsrotation är det ofta den förevarande revisorns kollega som övertar uppdraget. Det är i ett sådant fall inte troligt, menar Löfgren, att den efterträdande revisorn har synpunkter på den förevarande revisorns sätt att sköta gransknigen. Enligt Löfgren skulle revisorns oberoende påverkas positivt av obligatorisk byrårotation eftersom den efterträdande revisorn i sådant fall ägnar uppdraget mer eftertanke än när uppdraget redan finns på byrån. Löfgren anser att en mandattid på fem till sju år skulle vara rimlig. Då skulle revisorn och revisionsteamet hinna få avkastning för upparbetade kunskaper om det reviderade bolaget innan granskningen blir slentrianmässig. Införandet av obligatorisk byrårotation är en kostnadsfråga, det skulle öka revisionskostnaden för bolaget på grund av den, för revisorn, kraftiga inlärningskurvan under de första åren efter en rotation. Löfgren anser dock att det är en kostnad som bolaget borde acceptera då det är av stor vikt att det görs en ordentlig oberoende granskning av bolagen. Ur Finansinspektionens perspektiv skulle nyttan överstiga kostnaden men eftersom den ökade revisionskostnaden drabbar det reviderade bolaget tror Löfgren att obligatorisk byrårotation ej skulle vara fördelaktigt för bolaget. Vidare anser Löfgren att revisionskvaliteten troligtvis kommer att förbättras till följd av ökat oberoende.

Löfgren hävdar att revisorns oberoende har stor betydelse för den finansiella stabiliteten (M. Löfgren, personlig kommunikation, 2011-04-15). Eftersom Finansinspektionen inte utför någon egen granskning av instituten måste de förlita sig på revisorns granskning. Om det finns brister i det granskade materialet finns risk att Finansinspektionen förbiser väsentliga omständigheter vilket kan få konsekvenser för den finansiella stabiliteten. Löfgren tror dock att alla aktörer på marknaden bidrog till den finansiella instabiliteten 2008/09 då dessa inte agerade på ett tidigt stadium och inte var tillräckligt tydliga i sina uttalande gällande den finansiella situationen, något som generellt har förbättrats sedan krisen. Löfgren anser dock att revisorerna fortfarande inte är tillräckligt tydliga i sina uttalanden när det föreligger oklarheter i ett bolags räkenskaper och att de inte är tillräckligt självständiga. Löfgren påpekar att det finns många revisorer med integritet men att det är en mycket utsatt yrkesroll. Revisorn måste kunna balansera behovet av att ha kvar viktiga uppdrag med att bibehålla sin integritet. I förebyggandet av finansiella kriser tror Löfgren att en förändring i praxis, framför skärpta oberoenderegler, kan vara lösningen och att ett ökat samarbete mellan Finansinspektionen och revisorerna skulle kunna bidra till ett förhindrande av eventuella framtida finansiella kriser.

4.4 Dan Brännström, Far

Dan Brännström är generalsekreterare på Far, branschorganisationen för revisorer och rådgivare (D. Brännström, personlig kommunikation, 2011-04-18). Far är standardsättare på revisionsområdet och har, tillsammans med tillsynsmyndigheten Revisorsnämnden, ansvar för utveckling av såväl god revisorssed, vilken inkluderar oberoendefrågan, som god revisionsd.

Brännström menar att vara opartisk och visa självständighet framför allt handlar om att uppvisa stor integritet och civilkurage (D. Brännström, personlig kommunikation, 2011-04-18). Revisorns oberoende är oerhört viktigt, men Brännström anser att reglerna kring revisorns oberoende i dagsläget är mer än tillräckliga på vissa områden. De svenska reglerna om opartiskhet och självständighet, det vill säga analysmodellen, går längre än vad som följer av Direktivet om lagstadgad revision. Här avses analysmodellens generalklausul som endast finns i de svenska reglerna.

Brännström anser att de nuvarande rotationsreglerna är tillräckliga och att tvinga för många personer i revisionsteamet att rotera eller att till och med kräva byrårotation driver kostnader och ökar risken för brister i revisionen (D. Brännström, personlig kommunikation, 2011-04-18). Klientspecifik kunskap som har insamlats under den tid ett revisionsuppdrag har varat är svår att överföra till en efterträdande byrå och det tar några år innan revisionen på stora uppdrag blir riktigt effektiv igen efter en rotation. Brännström tror inte heller att nyttan av en regelförändring skulle överstiga kostnaden men att obligatorisk byrårotation dock skulle stärka revisorns oberoende utåt sett, det vill säga det synbara oberoendet.

För tilltron till kapitalmarknaden och den finansiella stabiliteten är revision mycket viktig (D. Brännström, personlig kommunikation, 2011-04-18). Brännström menar att revisorns opartiskhet och självständighet således är av stor betydelse i sammanhanget. Emellertid är det viktigt att alla aktörers agerande präglas av kompetens och integritet. Brännström tror dock inte att revisorns agerande bidrog till den finansiella krisen 2008/09 men att en mer öppen rapportering från revisorns sida skulle ge tidigare varningssignaler om risker i ett bolags verksamhet. Skärpta oberoenderegler skulle endast ha marginell påverkan i förebyggandet av eventuella framtida finansiella kriser.

4.5 Adam Diamant, Revisorsnämnden

Adam Diamant är chefsjurist på Revisorsnämnden och har där ansvar dels för efterlevnaden av de förvaltningsrättsliga regler som rör nämnden och dess verksamhet och dels för att praxis, när det gäller krav på revisorer och revision, utvecklas på ett ändamålsenligt sätt (A. Diamant, personlig kommunikation, 2011-04-20).

Diamant menar att revisorns oberoende är grunden på vilken en bra revision vilar (A. Diamant, personlig kommunikation, 2011-04-20). Är inte revisorn oberoende och uppfattas inte revisorn också som oberoende kan användare av reviderad finansiell information ha svårigheter att lita på reviderat material och därmed i förlängningen också redovisningen. Generellt sett anser Diamant att de nuvarande oberoendereglererna är tillräckliga. Analysmodellen är ett principbaserat regelverk som möjliggör att kraven på oberoendet kan anpassas utifrån förhållanden i varje enskilt fall; utifrån revisionsklientens storlek, betydelse samt aktiebolagsform. Flexibiliteten i regelverket gör att analysmodellen är ändamålsenlig. Enligt Diamant har jävsreglerna en viktig funktion vid sidan av analysmodellen då de i motsats till denna är riktade till klienten och stadgar under vilka förutsättningar revisorn är eller inte är valbar. Jävsreglerna och analysmodellen kompletterar därför varandra. Huruvida de nuvarande rotationsreglerna är tillräckliga kan, enligt Diamant, inte ännu påvisas då dessa regler inte ägt laga kraft under någon längre tid. Dock finns det risk för kvalitetsbrister om revisionsbyrån innehar revisionsuppdrag under en längre tid eftersom revisorn stundom tenderar att lita för mycket på gamla kunskaper istället för att kontinuerligt göra förnyade kontroller, det vill säga inte är på ”armlängds avstånd” från klienten.

Enligt Diamant är det svårt att förutspå huruvida obligatorisk byrårotation påverkar revisorns oberoende utan det är en fråga om revisionskvalitet och tilltro till det revisorn gör (A. Diamant, personlig kommunikation, 2011-04-20). Fördelen med obligatorisk byrårotation är att intressenterna i en högre grad skulle få en oberoende revision. Nackdelen är, å andra sidan, att revisionen skulle vara förenad med förhöjd risk för bristande revisionskvalitet de närmsta åren efter en rotation då revisorn ej är bekant med bolaget. Ur ett kvalitetsperspektiv är en alltför frekvent rotation inte fördelaktigt, menar Diamant, eftersom behovet av att kunna ha en oberoende revision måste vägas mot vikten av att bibehålla kontinuitet i revisionsarbetet.

Diamant menar att som företeelse har revisorns oberoende stor betydelse för den finansiella stabiliteten (A. Diamant, personlig kommunikation, 2011-04-20). Om revisorn inte är oberoende förlorar revisionen mycket av sitt värde för externa intressenter. Där emot finns inga klara bevis på att revisorns oberoende har varit en fråga som har varit avgörande för den finansiella instabiliteten 2008/09.

4.6 Bo Åsell, PwC

Bo Åsell är auktoriserad revisor och arbetar på revisionsbyrån PwC med främst noterade bolag men även större ägarledda bolag (B. Åsell, personlig kommunikation, 2011-05-06). Åsell är även partner i PwC samt har arbetat inom revisionsbranschen i 30 år. Åsell var tidigare ledamot i branschorganisationen Fars revisionsutskott och är i nuläget ordförande i organisationens sektion för små och medelstora bolag.

Enligt Åsell innebär revisorns oberoende att det ur ett tredjemansperspektiv ska synas att revisorn är oberoende och att revisorn ska uppfattas som en person som självständigt gör egna uttalanden som bygger på den granskning som gjorts (B. Åsell, personlig kommunikation, 2011-05-06). En god revision bygger på att revisorn är opartisk, att revisionen har hög kvalitet samt att kvalitetsgranskning utförs. Oberoendet är därför avgörande för att upprätthålla trovärdigheten i revisionen och för PwC är det viktigt att regelbundet se över att revisorerna är opartiska och självständiga. Åsell anser att nuvarande oberoenderegler är tillräckliga men om de inte uppfattas som tillräcklig av externa intressenter borde branschen undersöka eventuella förändringar. Utifrån PwCs perspektiv är reglerna tillräckliga på grund av analysmodellens uppbyggnad. Oberoendereglerna handlar till mesta del om självreglering genom yrkesetiska regler och handlar revisorn etiskt tros ingen lagförändring behövas. I och med kriser och skandaler har revisorns oberoende ifrågasatts men Åsell menar att det inte möjligtvis behöver betyda att det finns brister i regelverket utan det kan exempelvis vara att organisationer, revisorer eller andra individer inte har agerat etiskt. Efterfrågan av strängare regler från marknaden måste beaktas, vilken kompetens som efterfrågas måste vägas mot kostnaden.

Åsell anser också att de nuvarande reglerna gällande revisorsrotation är tillräckliga (B. Åsell, personlig kommunikation, 2011-05-06). Revisorns mandattid bör inte vara alltför kort eftersom det tar några år för revisorn att bygga upp goda kunskaper om det reviderade bolaget samt att en mer frekvent rotation skulle driva upp kostnaderna. Vidare me-

nar Åsell att det möjligtvis inte är rotationen i sig som stärker revisorns oberoende utan andra oberoenderegler och etiska regler. En alltför lång varaktighet av ett revisionsuppdrag är inte heller lämplig eftersom revisorn kan bli "hemmablind", det vill säga förbise väsentliga omständigheter av ren vana, vilket skulle leda till försämrade revisionskvalitet. Rotation av huvudansvarig revisor, och eventuellt revisionsteamet, vart sjunde år anser Åsell därför vara optimalt.

Mot bakgrund av studier, analyser och uttalanden i Italien, där obligatorisk byrårotation är lagstadgat, verkar regler om obligatorisk byrårotation inte tillföra något (B. Åsell, personlig kommunikation, 2011-05-06). Eftersom byrårotation är testat utan framgång i praktiken, tror Åsell att det inte skulle medföra något mervärde till revisionen. Fördelen med obligatorisk byrårotation skulle dock vara om det ur ett tredjemansperspektiv skulle vara önskvärt att införa dessa regler för att förstärka förtroendet för revisionsbranschen. Denna fördel måste vägas mot nackdelarna av ett sådant införande. Dels skulle ett införande öka kostnaden för det reviderade bolaget då det tar lång tid för revisorn att lära sig bolagets system och struktur. Revisionen är mest effektiv först tre år efter att revisorn antagit ett nytt revisionsuppdrag. Dels finns det inte tillräckligt många revisionsbyråer som kan ta sig an revisionsuppdrag från ett noterat bolag. Åsell tror inte heller att revisionskvaliteten skulle upplevas som bättre bland ett bolags intressenter efter ett införande av obligatorisk byrårotation. Kostnaden av ett införande av obligatorisk byrårotation skulle, enligt Åsell, överstiga nyttan.

Åsell menar att revisorns oberoende har stor betydelse för den finansiella stabiliteten (B. Åsell, personlig kommunikation, 2011-05-06). Revision och revisorns oberoende är en hörnsten för att en marknad ska uppnå finansiell stabilitet. Åsell tror dock inte att revisorns agerande bidrog till den finansiella krisen 2008/09. En finansiell kris uppstår inte enbart på grund av revisorers agerande utan fler faktorer spelar in. Däremot är det viktigt att parter såsom syrelsen, den verkställande direktören och revisorn tar sitt ansvar för att upprätthålla finansiell stabilitet. Åsell tror inte heller att skärpta regler kring revisorns oberoende skulle kunna mildra eventuella framtida finansiella kriser. Om däremot de nuvarande reglerna och dialogen mellan de olika parterna på marknaden fungerar effektivt skulle sådana kriser med största sannolikhet kunna mildras.

5 Analys

I kapitlet analyseras och diskuteras den insamlade empirin med hjälp av teoretisk referensram. Avsnittet behandlar revisorns oberoende, obligatorisk byrårotation samt byrårotations påverkan på den finansiella stabiliteten.

5.1 Revisorns oberoende

Innebörden av revisorns oberoende varierar mellan studiens respondenter till följd av skillnader i yrkesroll, erfarenheter och personliga uppfattningar. Genom studiens empiri har framkommit att revisorn anses oberoende när denne är självständig från den part som granskas, visar stor integritet och civilkurage eller uppfattas som oberoende av en tredje part. Respondenterna är dock enade om att det är oerhört viktigt att revisorn är oberoende. Samtliga respondenter framhåller vikten av revisorns oberoende för tillförlitligheten av reviderat material. I likhet med vad POB (2002, återgiven i Geiger & Raghunandan, 2002) fastställt hävdar respondenterna att reviderad information ej är tillförlitlig om inte revisorn är, och uppfattas, oberoende. Även Chaney och Philipich (2002) menar att bristande oberoende får negativa konsekvenser för bolagsintressenter i och med att de i ett sådant fall inte har någon kvalitetssäkrad information att grunda sina ekonomiska beslut på.

Lundin på Ekobrottsmyndigheten och Löfgren på Finansinspektionen påpekar att revisorns oberoende är viktigt för att möjliggöra effektivitet i arbetet på respektive myndighet. De båda myndigheterna förlitar sig dagligen på revisorns uttalanden och det är lika viktigt för dem som för andra utomstående parter att reviderat material är rättvisande. Lundin bekräftar att det förekommit fall där revisorn lämnat en ren revisionsberättelse när det faktiskt förelegat fel och brister i den underliggande redovisningen, vilket anses bero på att revisorn haft andra motiv än att göra en objektiv revision, att revisorn inte varit oberoende. Lundins observationer överensstämmer med Jennings et al. (2006) resonemang om att risken för brister i revisionen ökar när revisorn inte är oberoende. Ett alltför långvarigt uppdragsförhållande mellan revisionsbyrån och klienten nämns ofta som en av orsakerna till varför revisorn inte agerar enligt föreskrivna regler om oberoende. Även RevL stadgar, genom analysmodellen, att vänskap mellan revisorn och

klienten klassas som en omständighet som hotar oberoendet och att långvariga revisionsuppdrag kan anses utgöra hot av vänskapskaraktär (Prop. 2000/01:146 s. 102). Daniels och Booker (under utgivning) framhåller att såväl personligt som ekonomiskt intresse i det reviderade bolaget kan ha negativ inverkan på revisorns oberoende.

Bland respondenterna i studien går meningarna isär om huruvida nuvarande oberoenderegler, det vill säga analysmodellen och jävsreglerna, är tillräckliga för att säkerställa revisorns oberoende eller inte. Det framgår att Lundin på Ekobrottsmyndigheten, Löfgren på Finansinspektionen och Malmqvist på EQR anser att nuvarande oberoenderegler ej är tillräckliga varför de förespråkar obligatorisk byrårotation. Brännström på Far, Diamant på Revisorsnämnden och Åsell på PwC, å andra sidan, motståndare till obligatorisk byrårotation, anser att reglerna är tillräckliga och att analysmodellen och jävsreglerna säkerställer revisorns oberoende.

5.2 Obligatorisk byrårotation

En lösning till den oberoendeproblematik som uppstått i och med det senaste decenniets företagsskandaler tros vara obligatorisk byrårotation. Det råder delade meningar om ifall en sådan regel skulle vara fördelaktig eller ej. Av studiens empiri framgår att huruvida fördelarna överstiger nackdelarna beror på ur vilket perspektiv frågan belyses.

Lundin på Ekobrottsmyndigheten och Malmqvist på EQR förespråkar obligatorisk byrårotation då de menar att revisorns oberoende behöver stärkas. De anser att revisorernas agerande vid senaste decenniets företagsskandaler påvisade att revisorer i allmänhet ej besitter den integritet som behövs för att säkerställa oberoendet. Lundin och Malmqvists resonemang är i linje med Tonge et al. (2003) som menar att revisorn i Enron ej var oberoende och på så sätt var en bidragande part till skandalen. Enligt Jackson et al. (2008) skulle ett införande av obligatorisk byrårotation kunna förhindra uppkomsten av sådana skandaler, i och med att ett sådant införande tros öka oberoendet. Daniels och Booker (under utgivning) hävdar även att obligatorisk byrårotation skulle leda till ökat förtroende för reviderat material vilket följer av ökat oberoende. Ytterligare ett argument för obligatorisk byrårotation är, enligt Löfgren på Finansinspektionen och Malmqvist på EQR, att de nuvarande rotationsreglerna inte har någon påverkan på revisorns oberoende. Eftersom endast den huvudansvarige revisorn roterar ersätts inte hela revisionsteamet vilket betyder att oberoendehotet kvarstår.

Till följd av det ovan anförda råder även delade meningar om huruvida obligatorisk byrårotation leder till ökad revisionskvalitet eller inte. Då det finns ett flertal definitioner och uppfattningar om innebörden av begreppet *revisionskvalitet* har i denna studie definitionen av Carcello och Nagy (2004) använts för att underlätta analys och tolkning av empiri. Revisionskvalitet hänförs därför till graden av felaktigheter i det reviderade materialet.

Bland förespråkare av obligatorisk byrårotation är ett av huvudargumenten att ett sådant införande skulle medföra förbättrad revisionskvalitet. Både Löfgren på Finansinspektionen och Malmqvist på EQR menar att kvaliteten på revisionen troligtvis skulle förbättras till följd av ökat oberoende. Resonemanget exemplifieras av teorin om 'the self-serving bias' vilken beskriver företeelsen att en person som har egenintresse i en viss situation är oförmögen att handla objektivt i denna situation (Arel et al., 2005). När revisorn ej har något intresse i det reviderade bolaget, vilket tros vara fallet vid obligatorisk byrårotation till följd av att revisionsuppdraget är tidsbegränsat för revisionsbyrån, är denne således oberoende och enligt Arel et al. (2005) leder fullständigt oberoende till förbättrad revisionskvalitet. Förbättrad revisionskvalitet tros även vara ett resultat av den ökade konkurrens mellan revisionsbyråer som följer denna typ av regelförändring (Jackson et al., 2008). Lundin på Ekobrottsmyndigheten tror på en långsiktig förbättring i revisionskvalitet i och med ökat oberoende, men att en viss kvalitetsnedgång kan komma att observeras i samband med rotationen. Även Diamant på Revisorsnämnden menar att risken för kvalitetsbrister är förhöjd de första åren efter en rotation. Studier har visat att brister i revisionen faktiskt är mest förekommande i början av ett revisionsuppdrag (Ruiz-Barbadillo et al., 2009). Enligt AICPA (1992) föreligger väsentligt högre risk för misstag gjorda av revisorn när denne är ny på ett uppdrag än när klienten är känd sedan tidigare (Daniels & Booker, under utgivning). Det framhålles även att revisionen blir effektiv först efter ett antal år då revisionsteamet har lärt känna klienten och dess verksamhet. Brännström på Far är också av denna uppfattning; att obligatorisk byrårotation skulle medföra brister i revisionen och att en efterträdande byrå skulle ha svårigheter att, de första åren efter en rotation, utföra en effektiv revision till följd av brist på klientspecifik kunskap. Malmqvist på EQR anför dock att eftersom denna regelförändring endast skulle beröra kvalificerade revisorer, med stor erfarenhet, som hanterar noterade bolag skulle inte kunskapsproblematiken uppstå och således inte heller denna

kvalitetsnedgång. Malmqvist menar även att en periodvis återkommande rotation av revisionsbyrå skulle fungera som en regelbunden kvalitetskontroll då revisorns finkänslighet tros öka vid tidsbegränsade uppdrag, något som även Lu och Sivaramakrishnan (2009) har påvisat i sin studie.

Diamant på Revisorsnämnden och Åsell på PwC påpekar att ett revisionsuppdrags varaktighet ej bör vara alltför lång, oavsett om revisorsrotation eller byrårotation diskuteras. Vid långvariga byråuppdrag föreligger risk att revisorn förlitar sig på gamla kunskaper framför att göra nya ingående kontroller av de aktuella räkenskaperna. Även Löfgren på Finansinspektionen anser att det finns risk för att granskningen blir slentrianmässig vid lång varaktighet, oberoendet anses således hotat med bristfällig revisionskvalitet till följd. Det här står dock i strid med vad Jackson et al. (2008) har fastställt, de menar att belägg finns för att revisorns oberoende ej påverkas negativt av långvariga uppdrag. Vidare hävdar Carcello och Nagy (2004) att det inte heller finns något som tyder på att långvariga uppdrag ökar risken för bristande revisionskvalitet. Arel et al. (2005) menar att långvariga uppdrag snarare förbättrar revisionskvaliteten och Johnson et al. (2002) har visat att *korta* uppdragsperioder medför negativa effekter för revisionskvaliteten. Åsell på PwC anser att inte heller *uppfattad* revisionskvalitet skulle förbättras av ett införande av obligatorisk byrårotation.

Lundin på Ekobrottsmyndigheten anser att obligatorisk byrårotation vart fjärde år skulle vara lämpligt. Forskare anser dock att fyraårig periodicitet på ett revisionsuppdrag kan uppfattas som ett förhållandevis kortvarigt uppdrag (Johnson et al., 2002) Kortvariga uppdrag är associerade med bristande revisionskvalitet då det dels tar några år för revisorn att lära känna klienten och dels för att det i början av ett uppdrag föreligger ökad risk för misstag gjorda av revisorn. Löfgren på Finansinspektionen anser därför att en uppdragsperiod på fem till sju år skulle vara mer fördelaktig. Revisionsbyrån skulle, enligt Löfgren, då ha tid att utveckla en effektiv revision innan granskningen blir slentrianmässig. Malmqvist på EQR är av samma uppfattning; att en rimlig tidsbegränsning för ett revisionsuppdrag är fem år. Eftersom revisorn ofta har god kunskap inom ett flertal branscher kan denne bilda sig en uppfattning och få god inblick i ett nytt bolag på kort tid och på så sätt möjliggöra effektiv revision. Genom regelbunden rotation av revisionsbyrå ställs revisorn dessutom kontinuerligt inför nya uppdrag vilket bidrar till kunskapsutveckling och nya erfarenheter. Brännström på Far anför dock att klientspecifik

kunskap är svår att överföra till efterträdande revisionsbyrå vilket innebär att byrån från grunden måste samla in information om klienten i fråga, vilket kan ta ett antal år. Arruñada (2004) framhåller också det faktum att revisionsbyrån, vid byrårotation, kontinuerligt måste bygga upp klientspecifik kunskap vid nya revisionsuppdrag resulterar i ineffektiv revision.

Majoriteten av respondenterna anser att ett införande av obligatorisk byrårotation skulle medföra förhöjd revisionskostnad. Genom sin studie har GAO (2003) kommit till samma slutsats (Fargher et al., 2008). Studien visar att revisionskostnaden skulle öka med 20 procent under det första året efter en rotation. Arruñada (2004) och Jackson et al. (2008) gör gällande att ett införande av obligatorisk byrårotation ej skulle vara fördelaktigt då kostnaden skulle överstiga nyttan. Det råder delade meningar mellan respondenterna om varför kostnaden ökar samt vilken part, revisionsbyrån eller revisionsklienten, som tvingas bära den förhöjda kostnaden. Åsell på PwC menar att fördyringen skulle bero på att det tar lång tid för revisorn att lära känna klienten och dess verksamhet och att det tar minst tre år för revisorn att bygga upp en effektiv revision. Arruñada (2004) och Ruiz-Barbadillo et al. (2009) är också av den uppfattningen och understryker att när en revisionsbyrå tar sig an ett nytt uppdrag måste mer tid och resurser avsättas för att möjliggöra en fullgod revision, en kostnad som skulle komma att bäras av klienten. Löfgren på Finansinspektionen är av samma åsikt medan Malmqvist på EQR hävdar att kostnaden skulle komma att bäras av revisionsbyrån eftersom den måste hålla låga priser på grund av ökad konkurrens revisionsbyråer emellan.

5.3 Byrårotations påverkan på den finansiella stabiliteten

Respondenternas synpunkter gällande sambandet mellan revisorns agerande och finanskrisen 2008/09 skiljer sig åt. Löfgren på Finansinspektionen och Åsell på PwC menar att krisen ej uppkom enbart till följd av revisorernas agerande utan att alla aktörer på marknaden tillsammans var bidragande. Lundin på Ekobrottsmyndigheten, å andra sidan, menar att revisorerna inte agerade helt självständigt och objektivt och att ett oberoende agerande hade kunnat mildra den finansiella instabiliteten. Lundins resonemang överensstämmer med vad Sikka (2009) har fastställt, att rena revisionsberättelser har, i samband med krisen 2008/09, lämnats trots att ett stort antal bolag haft finansiella svårigheter. Det framhålls även att revisorernas agerande inför och under krisen inte prä-

lades av självständighet och objektivitet. Brännström på Far och Diamant på Revisorsnämnden är dock av åsikten att revisorernas agerande ej bidrog till den finansiella krisen. Majoriteten av respondenterna anser att revisorns *oberoende* är av stor betydelse för den finansiella stabiliteten. Åsell på PwC och Löfgren på Finansinspektionen påpekar att revisorns oberoende är en hörnsten för en stabil finansiell marknad och att väsentliga brister i det granskade materialet kan påverka den finansiella stabiliteten.

Brännström på Far, Diamant på Revisorsnämnden och Åsell på PwC, motståndare till ett införande av obligatorisk byrårotation, tror inte att ett sådant införande skulle kunna mildra effekten av eventuella framtida finansiella kriser. Lundin på Ekobrottsmyndigheten och Löfgren på Finansinspektionen menar dock att ett införande av obligatorisk byrårotation skulle leda till ökat oberoende, både faktiskt och synbart. Dessa uttalanden är i linje med vad Jennings et al. (2006) anför. Ökat oberoende leder till ökad tillförlitlighet till den finansiella marknaden varför Lundin och Löfgren anser att ett införande av obligatorisk byrårotation skulle kunna mildra effekterna av eventuella framtida finansiella kriser.

6 Avslutande diskussion

I kapitlet återkopplas studiens empiri och analys till problemformulering och syfte. Vidare ges förslag till fortsatta studier kring obligatorisk byrårotation.

6.1 Slutsats

Syftet med studien var att undersöka om obligatorisk byrårotation skulle stärka revisorns oberoende, vilka konsekvenser ett införande av en sådan regel skulle få samt om ett sådant införande skulle kunna mildra effekterna av eventuella framtida finansiella kriser. Tre frågeställningar utformades för att underlätta uppfyllandet av studiens syfte.

Hur påverkar obligatorisk byrårotation revisorns oberoende?

Av studien har framkommit att ett införande av obligatorisk byrårotation skulle ha positiv inverkan på revisorns oberoende. Samtliga respondenter i studien tror att obligatorisk byrårotation skulle stärka revisorns oberoende, en slutsats som även har styrkts genom vetenskaplig forskning på området. Argumentet som framhålls är att en återkommande rotation av revisionsbyrå skulle förhindra revisionsteamet att bli alltför bekant med revisionsklienten vilket skulle säkerställa en oberoende revision. Nuvarande rotationsregler möjliggör för revisionsbyrån att behålla uppdrag under en längre tid, trots att den huvudansvarige revisorn roterar, och möjligheten till långvariga revisionsuppdrag föranleder risk att revisorn inte agerar enligt föreskrivna oberoenderegler för att byrån inte ska förlora uppdraget. Vid obligatorisk byrårotation skulle revisorn, av utomstående intressenter, även *uppfattas* som mer oberoende än vid revisorsrotation.

Vilka konsekvenser skulle införande av obligatorisk byrårotation få?

Det råder delade meningar om vilka konsekvenser införande av obligatorisk byrårotation skulle få. De huvudsakliga följderna som diskuteras berör revisionskvalitet och kostnaden av ett införande.

Studien har visat att fel och brister i revisionen är mer förekommande i början av ett revisionsuppdrag eftersom att det kan vara svårt för revisorn att få en fullständig överblick över klientens verksamhet i början av ett nytt revisionsuppdrag. Kvalitetsnedgången skulle bero på revisorns brist på klientspecifik kunskap. Generellt sett skulle dock revisionskvaliteten förbättras vid obligatorisk byrårotation, till följd av ökat oberoende.

Eftersom uppdraget är tidsbegränsat för revisionsbyrån vid obligatorisk byrårotation är revisorn inte i samma utsträckning inriktad på att långvarigt behålla uppdraget varför denne är mer objektiv i sin granskning än vid revisorsrotation. Tidsbegränsade uppdrag har även positiv inverkan på revisionskvaliteten i och med ökad konkurrens om uppdragen.

Ett införande av obligatorisk byrårotation skulle medföra förhöjd revisionskostnad. Kostnaden skulle uppstå till följd av att revisorn måste lägga ner mer tid och kraft på revisionen i början av ett uppdrag än när denne är bekant med klienten. Av studien har framkommit att ett eventuellt införande av obligatorisk byrårotation måste avgöras genom att väga nyttan av förbättrad revisionskvalitet mot nackdelen av ökad revisionskostnad.

Vilken betydelse har obligatorisk byrårotation för att mildra effekten av eventuella framtida finansiella kriser?

Av studien har framkommit att revisorns roll och oberoende har betydelse för den finansiella stabiliteten. För att reviderad information ska vara tillförlitlig och på så sätt möjliggöra en effektiv och väl fungerande marknad krävs att revisorn är objektiv och självständig i sin granskning. Sett till krisen 2008/09 var revisorns agerande dock inte en avgörande faktor för instabiliteten på marknaden vilket tyder på att nuvarande oberoenderegler fyller sin funktion. Obligatorisk byrårotation skulle således endast ha marginell påverkan i förebyggandet av eventuella framtida finansiella kriser.

6.2 Fortsatta studier

Tidigare studier på området har visat att obligatorisk byrårotation leder till en kvalitetsnedgång de närmsta åren efter en rotation på grund av att revisorn ej är bekant med den nya klienten. Antalet motståndare till ett införande av obligatorisk byrårotation är därför stort. Ett förslag till fortsatta studier är att undersöka om möjligheten att två uppdrag överlappas, för att möjliggöra för den förevarande revisorn att dela med sig av kunskap och erfarenheter om klienten, skulle bidra till att mildra kvalitetsnedgången. Denna åtgärd skulle möjligtvis kompensera för den förhöjda kostnad som revisorns branta inlärningskurva i början på ett nytt byråuppdrag medför.

Referenslista

Aktiebolagslag (2005:551)

Almgren, J. (2010, 14 september) Revisorn i HQ Bank ”saknade integritet”. *Svenska Dagbladet*

Arel, B., Brody, R.G., & Pany, K. (2005) ‘Audit Firm Rotation and Audit Quality’, *The CPA Journal*, 75(1), pp. 36-39

Arruñada, B. (2004) ‘Audit Failure and the Crisis of Auditing’, *European Business Organization Law Review*, 5(4), pp. 635-643

Bell, J. (2006) *Introduktion till forskningsmetodik* (4:e uppl.). (B. Nilsson, övers.). Lund: Studentlitteratur

Bonniers svenska ordbok (2010) Stockholm: Bonnier Fakta

Bursell, J., & Neurath, C. (2010a, 29 oktober) Revisorerna sitter på dubbla stolar. *Svenska Dagbladet*

Bursell, J., & Neurath, C. (2010b, 2 november) Tung kritik mot revisorernas dubbla stolar. *Svenska Dagbladet*

Bäckström, A., & Brännström, D. (2010, 4 november) EU:s revisionsreformer får dramatiska konsekvenser. *Dagens Industri*

Carcello, J.V., & Nagy, A.L. (2004) ‘Audit Firm Tenure and Fraudulent Financial Reporting’, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(2), pp. 55-69

Carrington, T. (2010) *Revision*. Malmö: Liber AB

Chaney, P. K., & Philipich, K. L. (2002) ‘Shredded Reputation: The Cost of Audit Failure’, *Journal of Accounting Research*, 40(4), pp. 1221-1245

Daniels, B. W., & Booker, Q. (under utgivning) ‘The effects of audit firm rotation on perceived auditor independence and audit quality’, *Research in Accounting Regulation*, Hämtad 2011-05-04, doi:10.1016/j.racreg.2011.03.008

Denscombe, M. (2009) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (2:a uppl.). (P. Larsson, övers.). Lund: Studentlitteratur AB

Diamant, A. (2004) *Revisors oberoende: om den svenska oberoenderegleringens utveckling, dess funktion och konstruktion*. Uppsala: Iustus Förlag

Direktivet om lagstadgad revision (2006/43/EG)

Ekobrottsmyndigheten (2010) *Vision för ekobrottsmyndigheten*. Hämtad 2011-02-25, från

<http://www.ekobrottsmyndigheten.se/om-oss/vision-for-ekobrottsmyndigheten/>

Referenslista

- Elmholdt, C. (2006) Cyberspace alternativ till ansigt-til-ansigt intervjuet, *Tidsskrift för kvalitativ metodeutveckling*, 41, pp. 70-80
- EQR (2011) *EQR – analys, rådgivning och utbildning*. Hämtad 2011-04-21, från <http://www.eqr.se/>
- Eriksson, L.T., & Wiedersheim-Paul, F. (2006) *Att utreda, forska och rapportera* (8:e uppl.). Malmö: Liber AB
- EtikR 1 (2009) Fars yrkesetiska regler
- EU-kommissionen (2010) *EU-kommissionen startar samråd om hur den europeiska revisionsmarknaden kan förbättras*, Pressmeddelande, Bryssel 2010-10-13, IP/10/1325. Hämtad 2011-01-19, från <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1325&format=HTML&aged=0&language=SW&guiLanguage=en>
- EU-kommissionen (2011) *Summary of Responses, Green Paper Audit Policy: Lessons from the Crisis*. Hämtad 2011-02-12, från http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/audit/summary_responses_en.pdf
- Far (2006) *Revision - en praktisk beskrivning* (2:a uppl.). Stockholm: Far Förlag AB
- Far (2011a) *Branschorganisationen för revisorer och rådgivare*. Hämtad 2011-02-25, från http://www.far.se/portal/page?_pageid=114,340195&_dad=portal&_schema=PORTAL
- Far (2011b) *Vision och kärnvärden*. Hämtad 2011-02-25, från http://www.far.se/portal/page?_pageid=114,340363&_dad=portal&_schema=PORTAL
- Fargher, N., Lee, H-Y., & Mande, V. (2008) 'The effect of audit partner tenure on client managers' accounting discretion', *Managerial Auditing Journal*, 23(2), pp. 161-186
- Fejes, A., & Thornberg, R. (2009) *Handbok i kvalitativ analys* (1:a uppl.). Stockholm: Liber AB
- Finansinspektionen (2011a) *Kontaktpersoner Banker och Värdepappersbolag*. Hämtad 2011-04-21, från <http://www.fi.se/Folder-SE/Utanfor-strukturen/Topplankar/Kontakt/Banker-och-vardepappersbolag/>
- Finansinspektionen (2011b) *Om Finansinspektionen*. Hämtad 2011-04-21, från <http://www.fi.se/Om-FI/>
- Flening, B. (2003, juni-juli) Vad var det egentligen som hände i Enron? Och hur kom det sig att några investerare faktiskt upptäckte det i tid? *Balans* 6-7, 28-32

Referenslista

- Geiger, M. A., & Raghunandan, K. (2002) 'Auditor Tenure and Audit Reporting Failures', *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 21(1), pp. 67-78
- Ghosh, A., & Moon, D. (2005) 'Auditor Tenure and Perceptions of Audit Quality', *The Accounting Review*, 80(2), pp. 585-612
- Grönbok *Revisionspolitik: Lärdomar från krisen*, KOM 2010:561
- Jackson, A.B., Moldrich, M., & Roebuck, P. (2008) 'Mandatory audit firm rotation and audit quality', *Managerial Auditing Journal*, 23(5), pp. 420-437
- Jennings, M.M., Pany, K.J., & Reckers, M.J. (2006) 'Strong Corporate Governance and Audit Firm Rotation: Effects on Judges' Independence Perceptions and Litigation Judgments'. *Accounting Horizons*, 20(3) pp. 253-270
- Johansson, S-E. (2005) Varför har vi revisorer och vad ska de uträtta? I S-E. Johansson, E. Häckner & E. Wallerstedt (red.), *Uppdrag revision - Revisorsprofessionen i takt med förväntningarna?* (s. 9-23). Stockholm: SNS Förlag
- Johnson, V. E., Khurana, I. K., & Reynolds, J. K. (2002) 'Audit-Firm Tenure and the Quality of Financial Reports', *Contemporary Accounting Research*, 19(4), pp. 637-660
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2:a uppl.). (S-E. Torhell, övers.). Lund: Studentlitteratur
- Lantz, A. (2007) *Intervjumetodik* (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur
- Lennartsson, R. (2010, oktober) Kritik mot revisorer efter krisen i HQ Bank. *Balans* 10, 7
- Lu, T., & Sivaramakrishnan, K. (2009) 'Mandatory audit firm rotation: Fresh look versus poor knowledge', *Journal of Accounting of Public Policy*, 28(2), pp. 71-91
- Malmqvist, P. (2011, februari) Byrårotation i börsbolag är nödvändigt. *Balans* 2011, 24-25
- Moberg, K. (2006) *Bolagsrevisorn: oberoende, ansvar, sekretess* (3:e uppl.). Stockholm: Nordstedts Juridik AB
- Nagy, A. L. (2005) 'Mandatory Audit Firm Turnover, Financial Reporting Quality and Client Bargaining Power: The Case of Arthur Andersen', *Accounting Horizons*, 19(2), pp. 51-68
- Patel, R., & Davidson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (3:e uppl.). Lund: Studentlitteratur
- Prop. 2000/01:146, Oberoende, ägande och tillsyn i revisionsverksamhet, Justitiedepartementet, Stockholm
- Prop. 2004/05:85, Ny aktiebolagslag, Justitiedepartementet, Harpsund

Referenslista

- Prop. 2008/09:135, Revisionsutskott m.m. – genomförande av 2006 års revisorsdirektiv, Justitiedepartementet, Stockholm
- PwC (2011) *Företagsfakta*. Hämtad 2011-04-21, från <http://www.pwc.com/se/sv/om-oss/foretagsfakta.jhtml>
- Revisionslag (1999:1079)
- Revisorslag (2001:883)
- Revisorsnämnden (2011) *Revisorsnämnden*. Hämtad 2011-02-25, från http://www.revisorsnamnden.se/rn/om_rn_4706.html
- Ribbestam, S. (2009, mars) Gör revisionsbranschen självmål? *Balans* 3, 42-43
- Rienecker, L., & Stray Jørgensen, P. (2008) *Att skriva en bra uppsats* (2:a uppl.). (A. Lagerhammar övers.). Malmö: Liber AB
- Ruiz-Barbadillo, E., Gómez-Aguilar, N., & Carrera, N. (2009) 'Does Mandatory Audit Firm Rotation Enhance Auditor Independence? Evidence from Spain' *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 28(1) pp. 113-135
- Sandström, T. (2010) *Svensk aktiebolagsrätt* (3:e uppl.). Stockholm: Norstedts Juridik
- SFS 2009:565 Lag om ändring i aktiebolagslagen (2005:551)
- Sikka, P. (2009) 'Financial Crisis and the Silence of the Auditors', *Accounting, Organizations and Society*, 34(6/7), pp. 868-873
- Svanström, T. (2004) *Revisorn som rådgivare – En studie av mindre och medelstora företags relation till revisorn*. Umeå: Print & Media, Umeå Universitet
- Svenning, C. (2003) *Metodboken – Samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling, Klassiska och nya metoder i informationssamhället, Källkritik på Internet* (5:e uppl.). Eslöv: Lorentz Förlag
- Thulin, C. (2010, 28 augusti) FI sätter stopp för HQ Bank. *Dagens Industri*
- Tonge, A., Greer, L., & Lawton, A. (2003) 'The Enron story: you can fool some of the people some of the time...', *Business Ethics: A European Review*, 12(1), pp. 4-22
- Trost, J. (2010) *Kvalitativa intervjuer* (4:e uppl.). Lund: Studentlitteratur AB
- Westerdahl, S. (2005) »Vad har de för sig?« - om revisorers vardag och vad den betyder för etik och lärande. I S-E. Johansson, E. Häckner & E. Wallerstedt (red.), *Uppdrag revision - Revisorsprofessionen i takt med förväntningarna?* (s. 45-60). Stockholm: SNS Förlag
- Westermarck, C. (2005) *Bokföringslagen, revisionslagen, revisorslagen* (2:a uppl.). Stockholm: Norstedts Juridik AB

Bilaga I

Intervjuguide

Bakgrund

Vänligen, redogör för Dina arbetsuppgifter samt vilken relation Er organisation/myndighet har till revisorn och oberoendefrågan.

Övergripande frågor gällande revisorns oberoende

1. Vad innebär revisorns oberoende för Dig?
2. Vad har revisorns oberoende för betydelse? Hur viktigt är oberoendet för Er som organisation/myndighet?
3. Vad anser Du om nuvarande lagstiftning gällande revisorns oberoende, exempelvis jävsreglerna och analysmodellen?
4. Anser Du att reglerna kring revisorns oberoende behöver stärkas? I så fall, på vilket sätt?

Revisorns oberoende och finanskrisen

5. Vilken betydelse har revisorns oberoende för den finansiella stabiliteten?
6. Tror Du att revisorers agerande bidrog till den finansiella krisen 2008/09? Hur? Varför? Relaterat till revisorns oberoende?
7. Kan skärpta regler gällande revisorns oberoende mildra eventuella framtida finansiella kriser? Hur?

Nuvarande regler om revisorsrotation

8. Anser Du att nuvarande regler och riktlinjer för revisorsrotation är tillräckliga för att säkerställa revisorns oberoende? Varför?
9. Vilken tidsbegränsning gällande revisorns mandattid anser Du rimlig?

Obligatorisk byrårotation

10. Hur tror Du att obligatorisk byrårotation skulle påverka revisorns oberoende?
11. Vilka för- och nackdelar ser Du med obligatorisk byrårotation?
12. Hur tror Du att kvaliteten av revisionen påverkas av obligatorisk byrårotation?
13. Om en sådan regelförändring skulle bli aktuell, skulle nyttan i så fall överstiga kostnaden?